

P. 573

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA

— APARE IN FIECARE DUMINICĂ —

Director: C. RADULESCU-MOTRU

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

No. 13 — 14

Duminică 8 și 15 Iulie 1912

Vol. XII

SUMARUL:

NOUȚĂȚI: *Conflictul universitar. — Prințul Carol la Vălenii de Munte.*

ACTUALE

MARC-A. JEANJAQUET: *Teatrul antic în mijlocul naturei*

CULTURALE

N. I. APOSTOLESCU: *Tocilescu.*

V. V. HANEȘ: *Cum cultivă fetele românce limba lor maternă*

LITERATURA

N. DAVIDESCU: *Panorissa (un act)*

ADRIAN MANIU: *Sfântul; Deasupra gândului*

EMIL ISAC: *Zaharia David*

FOLKLOR

THEODOR D. SPERANȚIA: *Selecțiunea naturală în folklor*

INSEMNAȚI: *O revelație în teatru: Armășescu.— Magistratura în democrație.— Aniversarea lui Ludwig Fulda. Afacerea „Cobzarul“.*

REVISTA REVISTELOR: *Revista Generală a Invățământului. — Vieașa Nouă. — Natura.*

MEMENTO

UN NUMĂR: 25 BANI

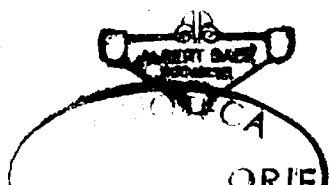
ABONAMENTUL:

In țară: pe un an (2 volume sau 48 numere) 10 Lei ; In străinătate: pe un an (2 vol. sau 48 num.) 12 Lei
„ „ pe șase luni 6 „ ; „ „ pe șase luni 7

DIRECȚIA: București, Bulevardul Ferdinand, 55 • Telefon 8/66.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA.

București, Calea Victoriei, 62 (Pasajul Imobiliara, 3) • Telefon 30/11 (Centrala ID).

La Administrația revistei: Calea Victoriei 62 (în pasagiu), se găsesc de vânzare pentru cititorii noștri, cu preț scăzut, următoarele lucrări:

(Cumpărătorii din provincie vor mai adăoga la costul arților comandate și un 10 bani de fiecare leu; aceasta pentru cheltuiala transportului).

Colecțiunea volumelor apărute din Noua Revistă Română:

Volumele I—IV (Prima serie) cu 5 lei volumul.

Volumele V—XI. 1.50 lei volumul legal.

Transportul în provincie al acestor volume (V—XI) costă: 60 bani pentru 1 sau 2 vol; 1,10 pentru 3 sau 4, vol. și 1.60 pentru 5, 6 sau toate 7 volumele.

Puterea Sufletească de C. Rădulescu-Motru (scriere premiată de Academia Română), lei 6.

Biblioteca Nouei Reviste Române, 15 bani volumul:

No. 1. *In zilele noastre de anarhie*, de C. Rădulescu-Motru.

No. 2. *Sufletul neamului nostru*, de C. Rădulescu-Motru.

No. 3. *Contractul muncii*, de D. Negulescu.

No. 4. *Frica de moarte; Sinuciderile din mizerie* de N. Zaharia.

No. 5. *Psihologia prostului; Prostu în viața socială; Cerșetorii în haine negre*, de N. Zaharia.

Cultura română și politicianismul (ediția III-a Socec), de C. Rădulescu-Motru cu 75 bani (în loc de lei 1,50).

Poporanismul politic și democrația conservatoare, de C. Rădulescu-Motru. Prețul 50 bani.

Thomas Carlyle, viața și operele lui, de C. Antoniadă, 3 lei.

Naționalismul, (cum se înțelege—cum trebuie să se înțeleagă) de C. Rădulescu-Motru, 30 bani.

Psihologia Ciocoismului—Psihologia Industriașului, de C. Rădulescu-Motru, 15 bani.

STUDII FILOSOFICE

Organul Societății de Studii Filosofice din București

Revistă pentru Cercetările de Psihologie teoretice și aplicate la:
Știința dreptului, Pedagogie și Sociologie

Director, C. RĂDULESCU-MOTRU
Profesor la Universitatea din București

Din colecțiunea „Studii filosofice” au apărut până acum:
Volumul I, scris în întregime de d. C. Rădulescu-Motru, cuprinde: *Valoarea stogismului. Problemele Psihologiei. Cestiuni de estetică. Valoarea științei. Organizarea rațională a Universităților. Psihologia martorului. Psihologia industriașului. Știință și energie.*
Volumul II, cu colaborațiunea D-lor C. Rădulescu-Motru, D. Drăghicescu, C. Antoniadă, G. G. Antonescu, I. Petrovici, Eugen Pörn. I. F. Buricescu, I. Ghibănescu, etc., cuprinde: *Psihologia revoluționarului. Determinismul social. Filosofia lui H. Bergson. Critica estetică. Atomismul filosofic. Importanța pedagogică a individualității. etc. Comunicări. Bibliografie.*
Volumul III, scris în întregime de d. C. Rădulescu-Motru, cuprinde: *Afirmarea personalității în principalele momente ale culturii. Legea conservării unității sufletului. Persoană și mediul. (Acest volum formează Puterea Sufletească, din Partea I—III).*
Volumul IV, scris în întregime de D. C. Rădulescu-Motru, cuprinde: *Mecanismul actului voluntar. Caracterul Puterilor sociale. Cultura. (Acest volum formează Puterea Sufletească din Partea IV—V).*
Volumul V, cu colaborațiunea D-lor: I. Petrovici, Marin N. Ștefanescu, St. Antim, mareel T. Ijuvara, G. Antonescu, I. Bucovineanu, cuprinde: *O nouă metodă inductivă. Logica și problemele metafizice. Substratul economic al familiei. Teoria noțiunilor, etc.*
Volumul VI, cu colaborațiunea D-lor: Vladimir Ghidonescu, Marin N. Ștefanescu, G. G. Antonescu, Nisipeanu, cuprinde: *Pedagogia științifică și noile reforme școlare. Criza Logicii. Revista Revistelor. etc.*
Prețul fiecărui volum e de 6 lei.
Pentru abonații „NOUEI REVISTE ROMÂNE” se acordă o însemnată reducere de preț.
In abonament „STUDIILE FILOSOFICE” împreună cu „NOUA REVISTA ROMÂNĂ” costă 15 lei anual.
Volumul VII din „Studii filosofice” cuprinde:

ELEMENTE
DE
METAFIZICĂ
Principalele probleme ale Filosofiei
Contemporane, pe înțelesul tuturor
de
C. RĂDULESCU-MOTRU
Profesor la Universitatea din București

Ediția populară 4 lei.

Iată câteva numai din capitolele cuprinse în această lucrare:
Introducere. — 1. Definiția Metafizicii. Științele speciale și Metafizica. — 2. Importanța și utilitatea Metafizicii. — 3. Diferența dintre Metafizică, Artă și Religieune. — 4. Metafizica și cultura.

Partea I.—Conștiința oglină. Critica realismului naiv

Capitolul I. — *In fața universului.*—O veche iluzie. — Contrastul dintre cer și pământ în vechea mitologie. — Existența. — Platon și creștinismul. — Știința modernă. — Mecanismul universal. — Fenomene care nu se pot explica prin mecanică. — Fenomenele sufletului. — Omul vierme.

Capitolul II. — *Oglină conștiinței.*—Asemănarea înșelătoare dintre oglină și conștiință. — Oglină vrăjita care vede peste tot. — Ratacirile simțurilor. — Sofistii. — Rațiunea în opoziție cu simțurile. — Materialiștii și idealiiștii. — Iem. Kant. — Romanticii. — Hegel. Schimbarea punctului de vedere kantian. — Influența hegelișmului asupra scriitorilor contemporani. — Inapoi la Kant!

Capitolul III. — *Valoarea științei.*—Exagerațiunile materialismului. — Relațiunea științei. — Înțelegerea mai complexă a conștiinței duce la concluzia că știința are o valoare relativă. — Până unde merge relativitatea științei.

Capitolul IV. — *Convingerea.*

Capitolul V. — *Logica nouă.*—Acea ce este mediul biologic pentru o plantă, este mediul cultural pentru știință. — Știință și basmu. — Logica din punct de vedere genetic și din punct de vedere formal. — Cestiuni noi pentru Logică.

Capitolul VI. — *Adevar și minciună.*—Oamenii pe cari nu-i înțelegem fiindcă ne sunt superiori. — Oamenii pe cari nu-i înțelegem fiindcă ne sunt inferiori. — Propaganda adevărului și meșteșugul minciunii. — Cum sunt minții albatocii. — Politica și minciuna. — Reclama necinstită. — Reclama în publicul de jos și reclama în publicul de sus. — Biruința Adevărului.

Partea II.—Conștiința transcendentă. Critica filosofiei kantiane.

Capitolul I. — *Kant și continuatorii săi.*—Exagerațiunile incurajate de filosofia lui Kant. — Insuficiența filosofiei lui Kant. — Conștiința în genere și conștiința individuală. — Pragmatismul și raționalismul intransigent. — Biologismul. — Iohannes Müller. — Richard Avenarius. — Ernest Mach. — Biologismul metafizic. Arthur Schopenhauer. Friedrich Nietzsche. Henri Bergson. — Romanticismul. Hegel. — Teoria Sociologică. Emil Durkheim.

Capitolul II. — *Spre o mai bună înțelegere a filosofiei kantiane.*—Inrudirea problemei kantiane cu toate marile probleme filosofice. — Insuficiența înțegerilor făcute de a complexa pe Kant. — Cum trebuie înțeleasă importanța pe care o are pentru știință perspectiva kantiană.

Partea III.—Conștiința reală. Personalismul energetic.

Capitolul I. — *Problema eternă.*—Antropomorfismul naiv și buddhismul. — Metafizica raționalistă. — Identitatea între unitatea din conștiința omenească și unitatea din univers. — Forma sub care apare la Kant soluțiunea identității. — Direcțiunea în care trebuie căutată complectarea filosofiei lui Kant.

Capitolul II. — *Monismul.*

Capitolul III. — *Personalismul energetic și supra-omul lui Fr. Nietzsche.*—Legea exercițiului. — Atențiunea. — Deosebirea dintre conștiință animală și conștiință omenească. — Rolul conștiinței în organism. — Idealul. — Optimismul. — Vocatiunea.

ACTUALE

TEATRUL ANTIC IN MIJLOCUL NATURII

De câțiva ani încoace arta dramatică a luat un avânt considerabil în țara românească. Nu e numai o artă mărginită să reție gesturile unei școli, ci e o artă care s'a îmbogățit cu lucruri câștigate din toate părțile, ceea ce face diversitatea ei. Fără îndoială pe vremea când Aman sau Grigorescu erau singuri, sau aproape singuri ca reprezentanți ai picturii românești, mai erau artiști ca Millo, Julian, Mateescu, Hasnaș, Manolescu, Nottara, Hagiescu și Th. Aslan, cari erau în strălucirea talentului lor și cari făceau gloria primei scene a țării lor.

Ceea ce nu aveam pe atunci, eră varietatea interpretării. Afară de cei cari jucau în comedie (cuvântul e luat în înțeles comic), cea mai mare parte din acești artiști se găseau aproape cu toții în aceeași școală atunci când eră vorba să joace în tragedie. Românul care se urcă pe scenă e făcut mai înainte de orice pentru genul comic în care escelează, și în care a dat artiști de un talent așa de remarcabil încât nu ne dăm înapoi să-i punem pe același picior cu orice alți mari comediani ai streinătății. Prin aceasta chiar, prin acest dar al comicului pe care Românul îl are într'un așa de mare grad, artistul care se dedă genului comic se lăsă în voia inspirației sau temperamentului său, și din fericire pentru el și pentru toată lumea, el uită pe drum tot ceea ce ar fi putut să-i slujească de-o învățătură destul de meschină. Așa că, deslegat de școală, artistul ajunge o afirmațiune personală.

Nu tot așa eră cu tragedianul, care se găseă mereu în afara rolului său, pentru că tragedia nu eră făcută pentru el, îl oboseă cu împrumutul gesturilor convenționale și false, îl făceă să se piardă în dezvoltarea atitudinelor hotărâte de școală. Astăzi, fie în genul dramatic fie în cel comic, artiștii noștri se găsesc în largul lor pe o scenă de pe care au dispărut atitudinile grandilocuente sau nefirești. Am făcut așa dar progrese imense în ce privește concepțiile artistice, și străinătatea care ar putea să ne judece cu ochi proprii ar aveă de ce să fie surprinsă, încă odată, punând alături artiști ca Lucia Sturdza sau Soreanu cu cei cari ne vin dela Paris sau de aiurea, cu nimbul celebrității lor, o celebritate de cele mai multe ori înșelătoare și care adesea ne-a făcut s'o spunem cam prea pe față, aceea ce gândeam despre mercantilismul pe scenă.

Bucureștii s'a îmbogățit în timpul din urmă cu teatre noi, a căror soartă nu le-a fost deopotrivă — și dacă putem spune că anume câteva din ele ar fi putut servi Artă într'un chip mai înalt decât au făcut-o ne bucurăm însă gândindu-ne că o artistă excelentă ca Marioara Voiculescu, a luat inițiativa să ne deă în iarna ce-o veni, comedie și dramă din cari să se înălătore cu desăvârșire tonul ușuratec care făcù succesul câtorva din scenele noastre, compromițând Artă.

Ideia aceasta a D-nei Marioara Voiculescu, de a ne da un teatru serios, e înainte de toate simptomatică. Faptul că s'a gândit cineva să ne deă dramă și comedie care să n'aibă nimic deaface cu marfa proastă de Folies Bergères, înșamnă că avem un public pregătit pentru aceasta, înșamnă că avem spectatori al căror gust limpezit exițe frumosul. Tendința aceasta a publicului nostru de a gustă frumosul adevărat, ne-a isbit încă de anul trecut când cu primele reprezentații ale Teatrului Antic în Natură, dela Sinaia.

Intemeierea primului Teatru în mijlocul Naturii, la noi în țară, a fost o revelație. Datorită frumoasei energii a uneia din cele mai bine dotate artiste ale noastre, el a realizat una din dorințele noastre cele mai scumpe, și este spre cinstea Doamnei Brăneanu Achaume, care a știut să facă un gest de artă, din cel mai frumos în ultimii zece ani.

*

E mai mult de un an de când o artistă, pe care personal nu o cunoșteam de loc, niminea, dar al cărui nume îl aflasem citind gazetele pariziene, apăreă pentru întâiași dată pe scena Teatrului Național din București, în rolul Tatiane (din „Păsări Călătoare“ a lui Lucien Descaves și Maurice Donnay), în care obținù un succes care aveă să merite pe dată stima foarte reală și foarte serioasă a tuturor intelectualilor și a tuturor celor cari au văzut în jocul ei realizarea unei noi formule de artă.

„Sobră, energică, pasionată, fierbând de o viață intensă și totuși stăpânită — scria unul din cronicarii noștri — D-na Brăneanu-Achaume e o artistă. În rolul ei sectar, ea a fost singura care a înțeles lumea în care se petrece acțiunea piesei. Sub masca ei se citește fatalitatea și răsvrătirea; prin glasul ei, ale cărui accente sacadate tremurau de emoțiune, ne ajungeă un fior din Siberia evocată“.

Intr'adevăr, D-na Brăneanu-Achaume e artista violentă și neliniștită care fără să iasă din adevăr, plă cu-o deopotrivă siguranță veselia și tristețea ființelor și lucrurilor. Venirea ei pe prima noastră scenă fu, pentru mulți dintre noi, revelația unui foarte remarcabil temperament. Ne sosea tremurând de viața ei abondentă și neastâmpărată, cu un joc lipsit de artificiozitate, timbrul exaltat al glasului ei mișcător, și cu frumusețea luminoasă a frunții sale mari strălucitoare de înțelegere.

Femea aceasta aveă ambițiuni mari. Se gândea la întemeierea, în țară la noi, a unui Teatru Antic în mijlocul Naturii, cel dintâiu la noi și în Orient. Visul ei ereă foarte frumos, pentru că ea își luase sarcina să ne reprezinte *Ifigenia în Aulida* a lui Euripide. Nu se putea alege o altă piesă mai omenească în frumusețea ei luminată puternic de văpăile acele calde care au aurit marmora atâtor temple și care au atins cu placiditatea lor de moarte, fruntea frumoasă a acelei divine Hypathia, a cărei plecare printre stele ne-a lăsat deapurarea chinuți de păreri de rău.

CULTURALE

TOCILESCU¹⁾

A voi să reprezinti o operă de felul acesteia ar fi fost relativ ușor celui ce s'ar fi ținut strâns de convențional. Dar D-na Brăneanu-Achaume știă că „viața poporului grec eră la olaltă cu cea a Naturei, și că departe de a fi ca cea a noastră strânsă între ziduri, ea eră armonia constantă a peisagiilor, a mării, a păduriiilor, a munților umplând în toată lărgimea ochii“.

Ea nu uită că poporul grec eră înainte de toate un popor de artiști, și că arta țineă un nesfârșit mai mare loc în viața sa decât într'a noastră. Ea mai știă că, fără să-i lipsească frumosul în viața de toate zilele, poporul acesta n'aveă de ce să-și creeze o lume întocmită din iluziuni, și că, trăind la olaltă cu personagiile dramelor și comediilor sale, n'aveă de ce să le alunge într'o lume de nepătruns. Ea mai înțelese, în sfârșit, că surâsul Naturii și strălucirea soarelui erau nedespărțite, la acest popor, de bucuria și tristețea pe care le creeau poezii săi, și că luxul decorurilor nu întrece frumusețea cuvântului, farmecul sau grația imaginației.

La 15 August 1911, Teatrul Antic în mijlocul Naturii, dădea la Sinaia primele sale reprezentații. *Ifigenia în Aulida* fu jucată într'un decor magic, în care scena umbrită de frunzarul nobil al pădurii se însuflețea de glasul domol și totuși cascasant al unui pârâu ascuns. Astea se petreceau în lumina și veselia unei radioase după amiezi, când văzurăm desfășurându-se peripețiile operii marelui tragic, cadențate în muzica lui Gluck, și grațioasele atitudini ale corului.

*

Magistralele reprezentații din August trecut, se vor reproduce în luna aceasta. Teatrul Antic în mijlocul Naturii va fi mai mult ca oricând o strălucire artistică pe care noi o așteptăm de multă vreme, într'o extremă simplitate.

Dacă anul trecut s'a jucat pe scena din Sinaia *Ifigenia în Aulida*, de data aceasta vom asistă, într'un decor tot așa de potrivit subiectului, la desfășurarea celor mai frumoase tragedii ale lui Racine: *Fedra* și *Andromaca*.

Artiștii minunați cari au interpretat altădată *Ifigenia în Aulida*, se vor găsi iarăși pe aceeași scenă, și aceștia vor fi: Ion Petrescu, Toni Bulandra, Bulfinski, Doamna Lucia Sturdza, la cari se vor adăoga și Doamna Demetriad și Domnișoara Filotti.

O repetăm, opera urmărită de Doamna Brăneanu-Achaume e din cele cari își câștigă cele mai calde simpatii și cele mai înțelegătoare entuziasmi. Iată de ce noi îi urăm, și acum, să obție succesul pe care-l merită cu adevărat, din atâtea privinți.

Marc-A. Jeanjaquet

BIBLIOGRAFII:

În Biblioteca „Luceafărul“: *Vodă-Cuza*, pilde și întâmplări din viața sa, povestite de C. Răureanu; *Ivan Turghenev: Sofia*, nuvelă; *R. W. Emerson: Soarele binecuvântează lumea*, despre caracter, viața casnică, despre compensare.—20 bani fiecare no.

Activitatea și operele epigrafice și arheologice ale lui Tocilescu sunt așa de numeroase încât numai câte un mic rezumat al lor ar umple cursul unei comunicări academice. Noi ne vom mărgini a spune că el culese, cu atâta pricepere, încă din tinerețe, inscripții de pe la mânăstiri, de pe vase de cult, după pietre, ori după ziduri, încât alcătui întăiul și cel mai sigur material de acest fel de care nu se poate lipsi nici istoricul nici filologul român.

Tot cam pe atunci începui și colaborarea la marele C. I. L. În Iunie 1892, Tocilescu primi din partea lui Mommsen și a colaboratorilor săi prea erudiții, Otto Hirschfeld și Domaszewski, un volum supliment la *Inscriptiones Orientis et Illyrici Latinae*. Lucrarea cea mare eră însoțită de o scrisoare semnată de ei toți, în numele Academiei din Berlin. În ea se ziceă, în stil potolit și în acelaș timp lapidar, cu adânc înțeles, următoarele cuvinte cari, pentru cine nu vede lucrurile numai la suprafață, au o însemnătate istorică:

„Vă trimitem odată cu aceasta, conform hotărârii luate de Academie, un exemplar din marea și mult laborioasa operă. Aveți să regăsiți într'insa o bună parte din descoperirile și cercetările proprii ale domniei-voastre. Moesia-de-jos romană, care nici că figură la apariția volumului capital (în 1873), acum e reprezentată în acest Supplement printr'un lung șir de monumente epigrafice în parte foarte însemnate. De cel mai mare număr din aceste inscripțiuni numele d-voastre este legat.

„Pe lângă aceasta noi am avut în multe rânduri prilejul să constatăm graba și preveniența deosebită cu care d-voastră ne-ați făcut îndată accesibile nouăle descoperiri.

„Binevoiti a recunoaște în această trimetere a operei recunoștința Academiei pentru acest viguros sprijin al d-voastre, precum și recunoștința personală a editorilor operei. Tot deodată nutrim speranța că marele și însemnatul domeniu recăștigat astfel prin d-voastră pentru știință, va putea să se bucure și mai departe de aceiaș îngrijire ca și până acum“.

Așa scria Mommsen, și colegii lui din Academia din Berlin, învățatului român Tocilescu, în 1902. După aproape 200 de ani, de când principele și istoricul Dumitru Cantemir, îndemnat de aceiaș Academie scrisese *Descriptio Moldaviae*, epigrafistul, istoricul și arheologul român Tocilescu aveă o recunoaștere și mai strălucită a erudiției lui dela cei mai de seamă învățați ai timpului nostru.

Lucrarea mare în care Tocilescu vroiă să strângă la un loc cele mai multe din scrierile lui epigrafice este publicația intitulată *Monumentele epigrafice și*

1) Vezi no 12 al N. R. R.

sculpturali ale *Museului Național de Antichități*, din care apărură până la moartea-i cea neașteptată două mari volume. Ea eră să fie în domeniul arheologico-epigrafic ce eră hotărât să îndeplinească pe tărîmul istorico-filologic *Etymologicum Magnum Romaniae*. Amândouă rămăseseră neisprăvite, dar prin ce este dat la lumină din ele, ne apar ca niște monumente mărețe, dela care nu lipsește decât partea de întindere hotărâtă dela început. Dar atât cât tratează un subiect oarecare și opera lui Hașdeu și a lui Tocilescu sunt mari prin coprins tot așa după cum sunt și la înfățișare.

Lucrarea lui Tocilescu poate fi socotită ca o mare operă de antichități. Plecând dela diferite inscripții, el ne lămurește vieța romană, în lumea militară, financiară, administrativă și religioasă. În special părțile privitoare la drumurile, vămile și sistemele de apărare din Dacia ori Moesia sunt studii în cari, pe lângă erudiția învățatului e de admirat puterea scriitorului.

Monumentul dela Adamklissi eră o enigmă pentru cine-l văzuse. Tocilescu îl studiază, strănsă pietrele cu ornamente aruncate de oameni ori de vreme până la depărtări însemnate, fără a mai vorbi de cele pe cari lăcuiitorii dimprejur le întrebuițaseră ori să pregăteau să se slujiască de ele la zidăria lăcuiitorilor lor. Dela început, Tocilescu atribuî ridicarea acestui monument, ca un semn triumfal, împăratului Traian. Mulți se îndoiră. Descifrarea și completarea inscripției fragmentare găsite acolo nu convinseră dela început pe toți. În ședința dela 23 Ianuarie 1891, a Institutului arheologic german din Roma, învățatul român spuse că este probabil ca orașul, cetatea, de lângă trofeu,—ale cărei resturi le-a desgropat și cercetat ani întregi,—să se numiască *Tropaeum Trajani*. Odată acest lucru confirmat, monumentul de alături se explică ușor. Spre norocul lui Tocilescu, nu trecu mult și la 15 Iulie acelaș an se găsi, în săpături, o inscripție de pe la 115/116 în care locuitorii cetății se numesc *Trajanenses Tropeenses*. În 1895, publică la Viena cu sprijinul a doi specialiști în arheologie și arhitectură, pentru anumite cestiuni, marea lui operă, *Monumentul triumfal dela Adamklissi*, în ediție românească și germană.

De aci înainte, pe tărâmul pur științific avu momente de adâncă mulțumire, ba chiar de triumf. Societatea de Archeologie din Paris îi dete marea șă, medalie de aur, iar orașul Orléans îl proclamă cetățean al său. În Academia de Inscriptii din Paris, făcū între 1892 și 1899 o serie de comunicări asupra monumentului, mausoleului—descoperit de el în 1895—și a cetății dela Adamklissi, asupra vallurilor de apărare din Dacia, cum și asupra multor inscripții inedite. Strănsă într'un volum, sub numele de *Fouilles et Recherches archéologiques en Roumanie*, ele alcătuiesc o publicare prețioasă și bine apreciată de streinii învățați.

Tocilescu lucră, din rășputeri, pe toate tărâmurile unde putea răspândi cultura. Aci, la Ateneu, ca și

la Academie, Universitate, Senat, Societatea Istorică și cea Geografică, el roști multe și frumoase cuvântări și conferințe. Avea darul de a se face ascultat cu drag și aplaudat cu entusiasm de public. E interesant de știut felul cum își pregătea el conferințele. Vestia subiectul cu, de pildă, o lună ori două mai înainte. Ideea pe care eră s'o desvolte se găsea fi-rește în mintea lui în trăsuri generale. Apoi se cufundă în studiile pe cari le începuse de mult, în cursurile pe cari le pregătea, în multele lui ocupații. Din vreme în vreme, când auzia de conferințele altora ori venia la ele, își zicea: Va să zică, până să vorbesc mai sunt trei săptămâni,—de pildă.—A! am vreme în de ajuns. Materialul îl strângea ori de câte ori da, în cercetările lui de altă ordine, peste ceva înrudit cu subiectul conferinții. Când mai rămânea o săptămână spunea cu hotărîre: Ei! de acum trebuie să fac și eu conferința! Dar *totdeauna* se întâmplă că nu puneă condeiul pe hârtie mai până în ajunul zilei așteptate. În dimineața aceea lucră însă coprins de frigurile compunerii, dacă am putea numi astfel neastâmpărul și aproape suferința autorului unei lucrări oarecari în minutele când cugetările, frazele, simțimintele, gustul artistic, darul elocinței—toate se îmbulzesc la poarta prin cari trebuie să iasă în lumea scrierilor. Dar nu treceau multe ceasuri și se auzia sunând. —Nu pot să primesc pe nimeni. Mi-e cu neputință. Am diseară conferință și așa putea să zic că n'am scris încă nimic. Roagă pe cine a venit să poftescă mâine.—Domnule, e un tânăr, ori un bătrân, ori d. X.,—pe care-l cunoșteă. Vrea să vă vorbească numai decât, are să vă facă o rugăminte...—Ei! ce să fac acum?.. Bine, pofteste-l iute.

Omul cu rugăminte intră și începea să spună lui Tocilescu că e la mare ananghie, că de nu s'o duce chiar d-lui să-i vorbească acum d-lui Y sau Z (care eră fie un ministru, fie un academician, fie alt bărbat însemnat cunoscut lui Tocilescu) apoi el, cel care-l roagă pe Tocilescu, e prăpădit. Marele învățat care aveă o inimă mai mult decât bună și care alergase să facă bine la mulți și nenumărați oameni cari veniau să-i ceară sprijinul și dintre cari pe mulți nu-i văzuse niciodată, Tocilescu se înduioșă... Aruncând o privire de părere de rău manuscrisului conferinței celei abia începute zicea: Bine, prietene—ori domnule—dacă e așa să merg. Ai dreptate. Numai să dea Dumnezeu să pot a-ți fi de folos.

Am asistat la asemenea scene de un număr respectabil de ori. Une-ori—la început, când d'abiă îl cunosusem—mă îngrijam de soarta conferinței; mai târziu îmi venia să zâmbesc.

După amiază, dacă se întâmplă zi de lucru, eră ori ședință la Academie, ori curs la Universitate, ori vre-o discuție interesantă la Senat. Dacă eră Duminecă, primiă cine știe ce vizită despre care nici nu-i trecuse prin minte. În sfârșit, pe la ceasurile 7 și jumătate seara scria de-a binele, afară de alte mici întreruperi cari-l plictisiau. La 8 și un sfert se hotără a lăsa restul conferinței pe seama vorbirii directe,

fără manuscris. Își strângea partea compusă și restul—numai note și indicări—și sosiă la Ateneu tocmai la timpul potrivit.

Așa își alcătuiă Tocilescu conferințele sale; frumos și eloquent le rostiă, și publicul îl răsplătiă prin entuziasmul lui. Eră cu puțință un asemenea rezultat, fiindcă la Grigorie G. Tocilescu puterea, darul vorbirii și al alcătuirii, al compunerii, erau vii și totdeauna la îndemâna lui. Țin minte că venind odată să rostiască la Pitești, o conferință despre Napoleon al III-lea și Vodă Cuza, constată cu puține minute înainte de a începe vorbirea că își uitase ori pierduse ochelarii, fără de cari nu mai putea citi dela o vreme. Luă, atunci frumos dinainte-i foile manuscrisului și începù să vorbiască întorcând din când în când câte una, iar dela un moment dat strângându-le la un loc, fără a mai căută barem să pară că se slujește de ele. Vorbì, așa cum își rostiă el orice cuvântare necitită: cu îndoit talent. La sfârșit îmi permisei a-i spune că aș dori foarte mult să-și uite în totdeauna ochelarii. Pentru un moment nu înțelese de ce, și apoi se miră de cele spuse, căci în clipele vorbirii—cuprins cu totul de subiect—nu-și da seama de mersul cuvântării.

Vorbì în totdeauna din toată inima și de multe ori, când subiectul eră prea mișcător prin sine însuși, Tocilescu suferiă. Aș putea cită, din acest punct de vedere discursurile funebre pentru Urechia și Gion. La alcătuirea cuvântării pentru Gion, am fost de față când i-a scris începutul, și l-am văzut după înmormântarea neuitatului istoric și literat. Eră abătut și întreaga-i ființă se vedeă sdruncinată. Bătăile de inimă, cari erau în primul rând să-i grăbiască moartea, de sigur că începuseră odată nu numai cu anumite necazuri dar ajutate și de această stare de sensibilitate.

Stilul lui Tocilescu se deosebiă printr'o vigoare și eleganță care-l apropiă pe de o parte de cronicari și de Cantemir iar pe de alta de N. Bălcescu. Cu toate astea el nu imită—în sensul strâmt al cuvântului—pe nimeni. De aceea multe din rândurile scrise ori frazele rostite de el, pot sluji ca model de vorbire precisă, bogată în idei și imagini, fără de nici un cuvânt zadarnic.

Voiu cită un singur exemplu mai mare cu atât mai însemnat cu cât el se găsește la sfârșitul unui capitol de cercetare istorico-arheologică și ar părea curios la un scriitor cu mai puțină îndemânare de rânduire stilistică.

Istorisise munca pentru scoaterea la lumină a monumentului triumfal, până aproape de 1895, când publică studiul intitulat Adamklissi. Acì în capitolul quasi-introductiv, el zice:

„Și acum, când istoricul silințelor grămădite spre a duce la bun capăt o lucrare atât de grea, este pe sfârșit, fie-mi permis, ca ultimul cuvânt din acest capitol să fie pentru însăși ruinele, pentru acel trunchiu de piatră, pe care nici lăcomia de jaf a barbarilor, nici fanatismul Creștinilor, nici cutremurele cele mai violente, n'au putut să-i clatine trainicele lui

temelii! El stă încă în picioare și înseamnă acì ca o piatră de hotar cursul victorios al Romanilor dela Gallia până la Eufrat! El rămâne ca o mărturie limpede despre gloria și atotputernicia romană, amintind pururea și de acum înainte numele temut și respectat al Romei și al marelui împărat“.

Și înălțându-și glasul ca un rapsod, arheologul zice:

„Ruine singuratice și de o elocuență maiestuoasă! Uitarea vă înfășurase într'un giulgiu de moarte mai gros decât dărămăturile asupra-vă grămădite. Perdute în pulberea veacurilor, vremea care totul vrumuește, vă ștersese până și numele din istorie. Astăzi voi ați căpătat o faimă europeană, un loc în analele lumii. De voi se leagă atâtea amintiri! In preajma voastră am gustat atâtea amărăciuni amestecate cu atâtea bucurii; călătoria, praful, setea, osteneala, mușcăturile insectelor celor mai variate—ale invidioșilor pătimiși să le mai amintesc?—toate acestea au fost trecătoare, pe lângă plăcerea infinită de-a fi trăit cu voi și cu veacul ce voi înfățișați! De aceea ori de câte ori mă depărtez de voi, de misterele adorabile ale singurătății voastre, simt inima plină de tristețe. De voi este legată o părticică din sufletul meu. La voi îmi sboară gândul, ori de câte ori luptele aprige ale vieții reale îmi dau răgaz, ca să las imaginațiunea-mi vagabondă să rătăcească pe aripele fanteziei. Atunci pare că asist la urzirea clădirii uriașe, în primul moment după sfârșitul războiului, când soldatul roman a putut găsi timpul priincios să întreprindă prima lucrare pacinică; ciocanele meșterilor-soldați fac să răsune carierele de piatră dela Ienige, daltele artiștilor scot, din enorme pietroaie, acele frumoase forme sculptate, podoabă a trofeului; și pietrele regulat tăiate, se așează unele lângă altele; monumentul se înalță ca prin minune în mai puțin de doi ani, și în ziua de 1 August—ziua de prasnici a templului lui Marte din Roma—anul 109, el este inaugurat cu mare pompă“. Incetul cu incetul imaginația sprijinită pe cunoștințele istorice și arheologice îi arată întemeierea cetății din vale; prosperitatea ei; apoi furtuna, goana, prăzile barbarilor, și așa... de atunci până azi, tot răstimpul de atâtea veacuri...

Când evocând și invocând pe Ștefan cel mare, istoricul vreă să arate umbrei marelui voevod că noi, cei de azi, nu suntem nevrednici de el și că ne silim a-i împlini dorințele, el zice:

„Paharul minunat rămas dela tine ca odor în mânăstirea Putna și făcuț apoi țandări la o petrecere, noi ne silim să-l lipim la loc și să-i redăm strălucirea-i pierdută! Arcul tău cu vârtej așezat de tine drept pază în turnul aceleiaș mânăstiri și furat de Cazacii prădalnici, noi l'am înlocuit cu tunuri, sabia ta, odată groaza dușmanilor țării, ruginită apoi în cursul vremilor, noi am curățit-o și ascuțit-o, și apoi cu dânsa și cu sabia viteazului Mihaiu, noi am reînviat la Rachova, Vidin, Smârdan, Orivița și Plevna timpurile de glorie și mărire ale tale“... și din ce în ce istoricul zugrăviă în linii mari, limpezi și entuziaste „noua fâșie largă“

pe care am început să o țesem și noi „în pânza istoriei omenesci“.

Când într-o conferință vroi să caracterizeze soarta lui Vodă Cuza, Tocilescu spuse că neuitatul domnitor fu jertfa care umplu marele șanț despărțitor între o lume veche și cea de azi...

Imaginile puternice, fraza limpede, avântul real făceau din stilul și din vorbirea lui Tocilescu o pozoabă pentru literatura noastră.

...El s'a stins cu mult înainte de vreme... Cu doi ani înainte de moarte. Tocilescu își cunoștea care-i va fi sfârșitul. La 25 Iulie 1907 într-o scrisoare din Bad Nauheim el îmi scria, între altele:

„Iată-mă aci ca să sper vre-o ușurare la marile mele suferinți fizice: o boală ticăloasă, care nu iartă, căci e vorba de inimă, mi s'a ivit cu atâta furie, încât a îngrozit și pe doctori: mi-este absolut interzis: orice osteneală fizică sau morală, orice emoțiune; umbrel nu mai mult de 2 ore în timpul unei zile... pe carte, hârtie condeiu să nu pun mâna. Înțelegi dar ce fel de existență sunt osândit ca să duc de aci înainte și câtă durată va putea ea avea.

„Deși ardeam de dorința că pot sfârși cele începute, și doamne! câte mai sunt începute—mă văd sililit să mă uit și să mă gândesc la ele, să le las trunchiate“.

Și, după un *dacă* urmat de dorințe neîmplinite, el adăugă:

„...aș fi avut măcar mângâierea de a scăpa puținul ce mai pot scăpa din multul material ce am grămădit ca sgârcitul, cu nădejdea de a găsi timpul să fructific talantul agonisit“.

Groaza aceasta, nu de moarte, ci de neputința de a lucra, de a isprăvi multe lucruri începute și de a îndeplini, aduce la lumină, atâtea lucrări proiectate, îl sbuciumau și-i grăbiau și mai mult sfârșitul.

Peste vre-o lună dela scrisoarea citată, mă vestiă că merge spre mai bine, dar totuși nu se îndoia de sfârșit.

„Din țară nu mai am știri, nici doresc a mai avea. Mă gândesc cu groază chiar la biuroul și la biblioteca mea, cari îmi fac rău, știind că odată trăiam lucrând, și acum trebuie să trăiesc—pe cât mai pot trăi—fără ca să lucrez.

„N'am teamă de moarte, căci odată trebuie să mor; dar regret că trebuie să închid ochii, înainte de a-mi fi încheiat opera. Soarta însă așa a voit. Implinească-se voia ei“.

Moartea lui e o mare și dureroasă pierdere pentru istoriografia românească, nu numai prin părerea de rău pentru omul care alcătuiase atâtea opere de seamă ci și pentru învățatul care lasă nedesăvârșite mari lucrări. Chiar dacă ele vor fi continuate de alții, pe temeiul materialurilor strânse, tot va fi o pierdere, căci ele nu vor fi imbinăte în chipul în care ar fi făcut-o Gr. Tocilescu.

„Istoria—zicea mai deunăzi filosoful francez Boutroux, răspunzând în Institutul Franței, istoricului român Al. D. Xenopol—istoria nu e un lucru în sine care s'ar putea reconstrui mecanicește cu notițe adu-

nate, clasate, compuse și combinate după anumite formule. Documentele sunt materialuri: trebuie o inteligență vie, mlădioasă, pătrunzătoare și ingenioasă, pentru a le prelucra. Istoria presupune și fapte și un istoric; ea cere și spirit de claritate și spirit de finețe“. Ea presupune mai ales—trebuie adăugat—pe acelaș istoric pentru desăvârșirea unei opere concepute după un plan a cărei viață se găsește în mintea lui și pe care în zadar vor căuta să o găsiască cei mai binevoitori continuatori ai scrierii sale, necum cei de altă direcție.

...Și Tocilescu avea o direcție hotărâtă, cea pe care i-o dase geniul lui Hașdeu și propriul său talent. La moartea lui Tocilescu, eminentul și iubitul fost profesor al meu d. Burileanu a zis, vorbind despre măreața pleiadă alcătuită din Odobescu, Urechia, Hașdeu, Tocilescu, pe care Universitatea i-a pierdut repede și rând pe rând: „Fără acești apostoli ai regenerării noastre, cari au scos din colb de cronici fapte străbune și ne-au învățat să ne iubim și să ne prețuim moșia, noi am purta azi cu mai puțină mândrie numele nostru de Român. Mari prin inteligența și munca lor, prin voința și stăruința lor neobosită, ei simbolizează în direcțiunea activității lor, o întreagă epocă, sunt expresiunea energiei naționale dintr'un anumit timp“.

Tocilescu și-a privit sfârșitul, cel de mult vestit de medici, fără să murmure împotriva morții premature, după cum nu se revoltase nici împotriva vieții care i-a fost de multe ori amară și plină de chinuri. În cuvântarea pe care un ilustru academician, d. I. Kalinderu, a rostit-o în calitate de președinte al Comisiunii Monumentelor Istorice, în ședința dela 22 Octomvrie 1909, d-sa a zis că „greutățile ce a avut de înfruntat (Tocilescu) au fost multe și de tot felul, dar nu mai presus de ardoarea și răbdarea sa“.

Când Vineri 18 Septemvrie 1909, pe la 4 ceasuri după amiază, Tocilescu se sbătea în dureri, fu întreat la un moment, spre a i se da vre-un ajutor, ce simte? —„Plictiseală“ răspunse el, și adormi pentru totdeauna.

Astfel omul care s'ar fi putut răscula împotriva Soartei, împotriva nedreptății care-l doboră la 59 de ani, nu găsește altă plângere decât o vorbă nici măcar pe deplin disprețuitoare față de chipul cum se stingea nu numai el, ci și idealurile lui.

Omul acesta n'a avut resignarea, unui stoic, ci o înfățișare mai înaltă. El privia, accepta viața, și nu o discută. El urmă, poate fără să știe, concepția lui Barrès. De ce să te turburi față de dureri, de nedreptăți, de răutate? E nedemn să te plângi că lumea e rea, că viața are părți urite. Tu ești un rob al ei. Ori cum te-ai sbate, e zadarnic: Ești prins în ghiarele-i de oțel și va trebui să te supui micimilor ei. Cel puțin.... cel puțin privește-o fără teamă, fără tristeță chiar. Astfel te înalți deasupra-i și o stăpânești și tu prin ceva. Dacă ești creștin, adu-ți aminte că Mântuitorul lumii s'a jertfit spre a ne da pilda cea mai dumnezeiască: să suferi, fără a te plânge.

CUM CULTIVĂ FETELE ROMÂNCE LIMBA LOR MATERNĂ...

I.

Un examen particular mă făcù să cunosc un oraș românesc cu multă însemnătate istorică, cu mare activitate negustorească, cu un aer curat și cu priveliști deosebite, pe râulețul către care inimile atâtor generații pline de entuziasm au vibrat de cel mai adânc simțământ național, înfrățirea deplină a celor de de o parte și de alta a lui. Am intrat într'însul cu oarecare emoțiune și pareă că, în înfățișerile oricărui trecător vedeam o părticică din ideile sublime ale trecutului urbei lor, în privirile fiecăruia o înălțare. La aceste impresiuni adăugă de bună seamă fizicul impunător pe care clima orașului li l-a dat ca o distincțiune, mersul sigur și neșovăitor ca al oamenilor cu țintă sigură, și, fără să șovăesc a spune, aveam impresiunea că în fiecare cetățean eră ceva mai mult din firea noastră, mândra noastră fire romană, decât aiurea.

Cu aceste gândiri, am intrat în sala liceului local unde nouăzeci și vreo cinci de domnișoare, vlăstare ale aceluia oraș plin de distincțiune, așteptau să facă proba cunoștințelor, gândirilor, pregătirii lor în legătură cu limba și literatura noastră națională.

Din figurile fiecăreia, din ochii lor plini de vioiciune și de înțelepciune, din staturile măreț înfăptuite, erai fără inconjur întărit în convingerea că impresiunile prime nu te-au înșelat întru nimic și că într'adevăr orașul acesta mândru al României a fost pus în calea norocului.

O, deziluzii, cât amăriți voi zâmbetul unei arătări, cât frângeți voi încordarea entuziasmului pentru ce e frumos... Cât rămâi de contrariat în sufletul tău, când și avântul ce ți-a rămas pentru cultul limbii tale naționale este spulberat de realitate, de realitatea a aproape o sută de fete românce cari pășesc în drumul educației și al vieții fără să fi pătruns câtuș de puțin farmecul limbii pe care o vorbesc, alliteraturii cu care se hrănește spiritul nostru național.

Incepem cu elevele din ultimul an; adică din ultima zi a școlii, din pragul vieții. Erau mulți cari spuneau că cea mai bună pregătire pentru fetele noastre e un liceu, adăugau însă de sigur, un liceu bine făcut. Aveam în față exemplele acestei pregătiri. Chestiunea cea mai de seamă, vitală pentru orice Român cu o cultură generală, chestiunea care dărâmând vorbele goale, întărește sufletul prin siguranța faptului științific, chestiunea originii limbii române, n'are un crâmpciu de loc în căsuțele intelectuale ale candidatelor noastre de viață socială. Îți vorbesc de rășboaiile lui Traian cu Dacii și astfel ajung numai decât la concluziunea că limba noastră e de origină romană și dacică. O frază bombastică încheie lucrarea: „să fim mândri că...”

Mai cităm în rezumat:

1° D-rele cu pregătirea formată nu știu ce-i limba literară.

5° D-rele n'au cetit nimic din Ureche (cronicarul.)

3° N'au ideie de cel mai important fenomen fonetic în textele secolului al XVI-lea—rotacismul.

4° N'au cetit Satira I de Eminescu.

5° N'au cetit Progresul Adevărului de Maiorescu.

6° N'au cetit nimic din studiile lui Odobescu.

Trecem la clasa VII-a. In rezumat:

1° O serie de d-re, recomandate de direcțiile institutelor particulare locale, nu știau, fiindcă nu ceteră, nimic din Amintirile lui Creangă.

2° Idem din Kogălniceanu.

3° Idem din Hașdeu, despre care nu știau decât că s'a ocupat cu spiritismul.

4° Nimic din Klein, Petru Maior, Cipariu.

O elevă habar n'avea de vreo monografie a lui Bălcescu, alta n'avea ideie că Alexandrescu a fost și fabulist, o a treia nu cetise nimic din acelaș poet, necum din Cârlova și alții, și pentru o a patra, cea mai iscusită de sigur, d. Maiorescu, care a fost un foarte mare arheolog, a scris însemnate studii arheologice... Iar din acelea cari n'aveau în sufletul lor nici cel mai mic criteriu ca să știe că Pseudochinegheticos *este* o operă literară, cu duiumul...

Și în fața acestei situațiuni, să te mai miri că elevele de clasa VI-a și a V-a nu știau să-ți arate în ce constă rima și ritmul la o poezie, să te miri că nu-ți dedeau o exprimare clară unei idei, cât de sărace, să te mai miri, în sfârșit, că nu-și aveau nimic precis din genurile literare...

Dar programa, care e rezultatul unei chibzuirii pedagogice a unor oameni cari mai au și oarecare experiență didactică, cere ca o completare a studiului limbii române, multe lecturi particulare, atingătoare de obiectul fiecărei clase. Nimic. Și ce e mai rău e faptul că vina e în mare parte a îndrumătorilor acestor suflete. Am întâlnit chiar o profesoară, care cu referință la o elevă de clasa I-ii, ce nu-și cetise cărticica sa de literatură, Robinson Crusoe, a isbucnit, sigură de efectul gestului:

— Ce vreți, domnule examinator, dacă nu le place să cetească... Eu le-am recomandat, dar nu le place...

Auziți, onorați cetitori... Unei fetițe din clasa I-ii să-i vină din senin inspirațiunea gustului de literatură. Auziți minunea înzestrării naturale... De ce nu vă înarmați cu armele revoltei sufletești și bătând la porțile ministerului, să exclamați și d-voastră la rândul-vă, chiar cu mai multă tărie:

— Ce datorie au îndrumătorii educațiunii naționale, Domnule Ministru? Pe ce mâini intră copilul inocent, uluit, dacă nu e dus cu binșorul pe calea pregătirii sale sufletești și nu i se arată unde trebuie să se oprească în grădina lecturilor, ce trebuie să alegă pentru înobilarea sufletului său.

Cetiți, fetelor, că pentru voi cetiți... Și după acest sfat, pare că și văd pe mulțumitul îndrumător așteptând minută cu minută sfârșitul ceasului său de lucru... Educația s'a făcut, revistele pot trâmbișă pro-

gresul pedagogiei, ministrul poate pregăti certificatele de bune aptitudini și țara crește, crește, mândră de rodul muncii fiilor...

II.

După examen...

D-l X, mare avocat, îmi cere printr'o scrisoare intimă să clasifice printre cele dintâi pe eleva cutare, care a afirmat cu convingere că d. Maiorescu a produs minunate scrieri arheologice...

D-l Y, profesor secundar, insistă din răspuțeri să treacă eleva din clasa VII-a, care nu cetise nimic din o serie de scriitori și mai cu seamă din Grigore Alexandrescu, pe motivul că fata se mărită la vară...

D-l I. intervine hotărîtor pentru eleva dintr'a opta, care în anii ei de până acum a îndurat o sumedenie de mizerii din cauza vieții păcătoase sociale în care trăim.

D-l V. amintește rudenia sa cu o elevă care în timpul celor zece minute regulamentare a excelat prin tăcere.

D-ra N., studentă în litere, se plînge și nu-mi mai răspunde la salut, fiindcă mica ei soră din clasa III-a n'a lucrat de loc tema propusă și, la oral, a dat probă de multă, multă incoherență...

Nu uită d-șoara directoare, una din dânselle, să amintească și un cutremur recent ca motiv de scepticismul elevelor în privința studiului limbii și literaturii naționale...

Și astfel, una soră de prieten, alta vară de profesor, o a treia nepoată de director; una în ultima clasă de școală, alta gata de măritat, o a treia cu suferințe familiare; una timidă până la lacrimi și alta neapță pentru acest fel de examinare instituit de minister... toate, toate își au motivașul asigurător că clasa se va trece.

III.

După rezultat, da, după rezultatul pregătirii fetelor noastre în studiul limbii materne, atât de dulce și de frumoasă după bietul nostru Sion; după ce rezultatul e în mâna secretarului comisiei și înainte de anunțarea oficială. Căci așa merge la provincie. Orice secret, impus de regulament, devine lucru public. Știă lumea precis că au căzut treizeci și patru de fete, mai știau și notele fiecăreia, își mai aruncase ochii și prin lucrările scrise mahniti că nu pot găsi motive de casare, cunoșteau pe larg și impresiunile pe cari le comunicam într'un raport d-lui președinte al comisiei. Ce vreți, așa e la provincie. Vine un prieten—mă asigură secretarul comisiei—și fură o clasă, alt prieten altă clasă, altul cetește prin hârtii și așa mai departe.

Lumea pe picior de răsboiu. Și aveau dreptate. Dintre ceilalți profesori, numai vreo doi mai găsise fete slab preparate. Incolo, excelență, pe toată linia—ai impresiunea că acolo e un principiu trecerea din clasă în clasă. Mă ridic contra pomenei în școală, precum

mă ridic și contra cerșetoriei. E deplorabil. Vom ajunge la o negare a sensului școlii, educației, dacă cel puțin tineretul ce pătrunde în rândurile corpului didactic nu-și va îndeplini cu seriozitate datoria.

Părinții se revoltă, directoarele pensioanelor și mai mult. Sub impulsul lor, ai și spectacolul să vezi chiar profesori universitari, excelent reputați în privința corectitudinii didactice, bătând drumurile spre București și spre minister și cerând favoare, favoare.

Indiferent de ce se face în urma justei mele aprecieri. Am o singură mângâiere. Eră de față, la examenul elevelor de cl. VII-a și a VIII-a, un inspector al învățământului particular. D-sa a privit spectacolul în care fete române rămăneau mute la numele lui Cârlova, Alexandrescu, Maior, Șincai, Cipariu, răspundeau absurdități la numele cele mai strălucite ale literaturii române, au făcut proba minții lor sterpe și inimilor lipsite de cel mai mărunț entuziasm.

Și știu prea corect pe inspectorul care asistă, ca să nu am imaginea raportului pe care d-sa îl va face ministerului și va cere, în binele educației naționale, altă modalitate pentru pregătirea elevilor și elevelor pe cari nu-i încap școlile publice.

Iar ultimul meu cuvânt, plin de amărăciune, îl îndrept către tinerii mei colegi de învățământ, cerându-le să ne înfrățim eforturile pentru stărpirea pomenei, cerșetoriei, milei și protecției in juste în școala românească.

V. V. Haneș

LITERATURA

UN SFÂNT

A fost odată într'un schit la munte un călugăr bătrân care în chilia lui albă lucră de dimineața până seara icoane, pe care le vindea apoi în târguri, și cu banii ce adună cumpăra smirnă și lumină Domnului.

Câteodată, în după-amiezi calde când stâncile dogoresc și scânteie, călugărul suia munții căutând ierburile din cari se fac vopseli. Alteori coboră în codrii alegând paltinii și stejarii pe al căror lemn lustruit cu ipsos, scotea sfinți și îngeri și Dumnezei.

Ii făcea așa cum poruncește tipicul pe fiecare sfânt cu haina lui, cu sbârciturile feței, cu lancea sau cu cartea, cu paloșul sau crucea, cu roata de foc sau cu mâinile întinse, așa cum fiecare din ei sunt în ceruri.

Dela un timp meșteșugul lui ajunsese vestit și lumea venea din depărtări să-i cumpere chipurile pentru altare de biserici sau pentru piepturi de mort.

Și icoanele erau acuma îmbrăcate cu foi de aur, cu foi de argint, sau de plumb, așa că obrazul sfântului părea prins într'o firidă sau zidit într'o armură.

Intr'o zi un tânăr veni la bătrân și sărutându-i mâna îi zise: — Învață-mă cele ce știi, într'u preamărirea celor ce știi. — Povestea e de mult și cam așa se vorbea pe atunci.

Și tânărul colinda munții și câmpiile cu călugărul bătrân și îi ajută la culesul rădăcinilor și la tăiatul lemnului. — Uite ce frumos e grâul, zicea tânărul înaintea lanurilor roșii.

Bătrânul sdrobi în palme un spic, luă un bob de grâu și îi zise:

— Uite chipul Domnului.

— Nu văd chipul Domnului, văd bob de grâu.

— Invață-te să vezi, zicea bătrânul și încruntă sprâncenele ce se îmbinau ca două spice albe.

Și atunci când bătrânul își simți mâna înțepenită, chemă pe ucenic și îi porunci să facă o icoană el singur, căci faima sau credința îi cerea din toate părțile munca.

Ucenicul nu dormi trei nopți, și închipui într'un sfârșit pe sfânta fecioară la mormântul Domnului, ingenunchiată, un văl alb de ceață pe care în durere îi lăsase alunecat de pe gâtul alb ca o floare de crin, și plângând la poarta întunericului din care se târesc afară pe bolovanii cenușii iederile galbene de noapte.

Și arată icoana.

Bătrânul călugăr se ridică în coate de pe scândura murdară, neagră și putrezită de viermi, pe care murea. Glasu-i eră dejă din altă lume:—Unde e mormântul Domnului — unde-s păzitorii? Vrei ca lumea să se închine la rodul mâinilor tale? Dar fecioara nu are haina asta în tipic, și nu plânge ca o femeie. Și după ce se cunoaște că e icoană—unde sunt păzitorii mormântului? Sfinții nu-s oameni. Nebunule lasă-mă să mor, ia din fața ochilor zugrăveala ta care e afurisenie. Ai făcut munții care se văd în toate zilele și sfinte care sunt muieri. Blestem ție!

Și ucenicul simțindu-și greșala, așeză pe pieptul rece coperit de rasă o icoană făcută de mâinile ce uitaseră și binecuvântarea și blestemul.

Azi nu se mai fac icoane în munți, dar se tipăresc în orașe.

DEASUPRA GÂNDULUI

Ce muzică acră și albă....

Țimbalele bat arabescurile cadenței, și circaziana joacă dansul săbiei. Cu gâtul frânt pe spate, cu sânii prinși în cuiburi făurite în fir de aur, cu șoldurile ce se leagănă ca o corabie, pântecul uneori sorbit nervos sub coaste și mai apoi ca o petală rotundă detrandafir.

Și pantofii sunt mici, galbeni, și perversi. Cu mâna ridică o sabie veche, pe care o întinde răzbunătoare sau o apleacă ostenită, sau o avântă ca un blestem sau o întinde ca o învinsă sau o flutură ca o nehotărâre.

Și pantofii joacă într'una.

Și pantofii sunt mici, și galbeni.

Ce muzică acră și albă...

Fumul macului care înflorește în țara soarelui — nu 'mi place — și poate de asta țin atâția la el — e ca și viața și câte odată ca și iubirea.

Intre o bătaie de țimbală și alta — golul își împletește florile. —

... Ca să intri în casa asta treci printr'o gră-

dină cu pierseci — piersecii erau înfloriți. Oricât mă apăr simt că iubesc o floare blondă de piersec roz. O iubesc într'atât încât mi-e rușine să-i împărtășesc iubirea. Când am trecut prin curte mi-am închis ochii și mi-am ținut suflarea ca să nu-i simt amăgitoarea chiemare.

Mi-am zis: dacă îți șoptesc iubirea tu ai să râzi și ai să fugi, sau ai să te superi și ai să mi te dai — Banal.

N'am să-ți spui niciodată: te iubesc, și totuși tu ești mai mult decât a mea, fiindcă ești lipsa trupului meu. — Banal.

Mai sus, mai sus. Gândurile își au geometria lor, nu ași fi știut niciodată că ideile sunt spații geometrice, mai mult decât cuburi, triunghiuri și sfere. Uite sunt unele cugetări care se întorc în ele ca un vierme cu nasul în coadă — pe când altele se aruncă sinucigașe în nesfârșit.

Nesfârșitul — spațiul — se mărginește în nemărginire. A nu putea fi mărginit e mărginirea lui.

Muzica suie tot mai sus, geometria gândului rămâne în urmă, ciudată ca rările oarecum simetrice pe o planetă moartă. — Un dans. — De sus văd bine cercurile mari pe care ea le face atrasă de soarele Necunoscutului în care se va prăvăli. Câte odată gândurile sunt în primăvară, seva le dă colorii palide — trec zile, trec nopți — orbita se prăvălește din anotimp în anotimp — ah, banal!

Ca să nu mă amețească vârtejul clocotitor în funduri mă uit înainte în cerul negru — am auzit că și cugetătorii fac așa.

În lumea trupului aud țimbalele, și dau un răspuns unuia care îmi vorbește pentru ca să știe dacă încă lupt cu muzica albă și acră.

Înainte! Înainte! — Odinioară într'o poveste o fată de împărat a fost vrăjită să umble șapte ani cu rodul omenesc închis cu șapte cercuri de oțel.

Fata a plecat în lume să-și caute uitările.

Și trecea prin țărâmurii unde erau numai leșuri peste care se certau șoimii cu pleșuvenii roșcate. Și alergă prin țări în care apa se ridică din izvoare și plângând risipea brațele și se rugă să nu fie bătută. Și erau apoi colnicele care sângerău când le tăia soarele și veneau pustiuri care fumegau când le călcă piciorul.

Cercurile de oțel pocnesc ca nuci sparte.

Și dintr'o dată văd iar pantofii mici și galbeni și jucători.

Circaziană imită acuma victoria dragostei, imită spasmul morții. Victoria cea mare — victoria de a fi învins. Dansul sfârșește — sabia cade dăngănind, mâinile tremură ca flori de piersici în amurg.

Ultimele mișcări se sting ca macul ce își scutură stropii negrii și roșii.

Țimbalele bat.

Lampa coprinsă de fiorul final își tremură în ochii galbeni voluptatea.

Țimbalele bat. Și muzica are cadența unui fel de a răsuflă...

E întunec. — Cerul negru.

Adrian Maniu

PANORISSA

UN ACT

PERSONELE

Eliza Corbu	D-nu Mohor
Alex. Corbu	" Mirea
Panorissa	Lt. Ioanid
D-nu Pop	D-ra Jeni

Invitați

Un salonaș în casa lui Alexandru Corbu. În fund, în dreapta și în stânga, uși astupate cu draperii dând în salonul cel mare. Lumină pe sus. În partea din fund plante și flori exotice. Un divan în planul întâi, o mesicioară și câteva scaune.

SCENA I.

Pop, Alexandru

POP (*intrând și privind casa*).—Va să zică asta e noua ta locuință?

ALEXANDRU.—Da... uite aici în fund e salonul... în dreapta și în stânga sunt cele două aripi laterale ale salonului... Odaia aceasta servește drept o trecere între cele două aripi (*râzând*). Când ești grăbit, când vrei să ajungi mai de grabă... sau când vrei să treci mai discret... Dar hai să-ți arăt și catul de sus... E mai bine împărțit (*es*).

SCENA II.

Panorissa, Eliza

PANORISSA (*vine singură, gânditoare și se așează pe divan foietând o carte*).

ELIZA (*intrând prin dreapta*). A... aici?

PANORISSA.—Aici, printre flori...

ELIZA.—Da? Parfumul lor nu face bine!

PANORISSA.—Dar cel puțin tac, florile...

ELIZA (*râzând și eșind prin stânga*). Totdeauna... romantică... ai?

SCENA III.

Panorissa, Alexandru și Pop

(*Alexandru și Pop, după o pauză, intră vorbind*)

POP.—Ba din potrivă... stai foarte bine.

ALEXANDRU.—Sigur că am tot ce-mi trebuie... dar nu prea e loc în deajuns... (*văzând pe Panorissa*). Dar de ce stai singură?... Treci în salon să petreci la un loc cu toți invitații.

PANORISSA.—Știu eu?... un fel de tristețe... fără pricină...

ALEXANDRU.—Tocmai de-aceia... treci în salon... acolo te vei distra... e lume...

PANORISSA.—Mă simt mai bine aici decât în lume... Inchid ochii și văd desfășurându-se țarmuri necunoscute... dar pe care le recunosc numaidecât... pe care nu le voi vedea niciodată, poate... dar pe care le-am dorit în totdeauna... Țarmuri prietenești... cu surâsuri calde și binevoitoare... cu surâsuri de tată... pe când dincolo (*dă din cap, tristă*) mă simt atât de singură...

POP (*glumind*). Prea multă tristețe pentru vârsta d-tale... ai să îmbătrânești curând...

SCENA IV.

Aceiași, Eliza și Lt. Ioanid

(*Eliza, Lt. Ioanid intrând prin stânga*)

ELIZA (*intrând*). Panorissa... vino încoa (*Panorissa se ridică și se apropie. Eliza idem*) ...Uite să-ți prezint pe d-nul Ioanid (*lui Ioanid*) Soră-meă Panorissa (*Panorissei*) D-nul Ioanid e angajat la un cotilion și îi lipsește o

parteneră... vei fi tu atât de bună să-i ții locul (*Ofițerul întinde mâna, Panorissa se înclină*).

PANORISSA (*enervată*). Oh, sigur... dacă e un loc liber... și n'are cine să-l ocupe...

IOANID.—Domnișoară... dacă nu vă face plăcere...

PANORISSA.—Vai de mine... tocmai din potrivă...

IOANID.—Sunteți foarte gentilă.

PANORISSA (*ironic*). Nu e așa? (*apoi Elizei*)... Eliza...

ELIZA.—Oh da... (*lui Ioanid*) Uite vezi... miștica asta...

PANORISSA.—Oh, dragă Eliza... iar începi să mă lauzi (*către Ioanid*). Să vezi că o să-ți spue că... miștica asta e și ea câte odată bună la ceva... D-ta să nu crezi însă... Soră-meă nu poate decât să mă laude, bine înțeles!...

ALEXANDRU.—Eliza!...

ELIZA.—A... nu!... din potrivă, e curatul adevăr... Uite, vezi... ea singură se ocupă de tot... are grije de tot... Bunioară... toaleta de azi, ea mi-a aranjat-o... are un gust!... Și pe de-ășupra... atât de modestă... atât de modestă... Niciodată nu are vre-o pretenție, totdeauna se mulțumește...

PANORISSA (*enervată*). Oh, mai ales modestă... foarte modestă... (*lui Ioanid*). D-ta, te rog să nu crezi (*Elizei*)

Elizo... uite d-nul Ioanid s'a și speriat... ai aerul că vrei să-i recomanzi o soție... cu toate că vorbești de ea ca de o fată în casă (*caută să râdă*).

IOANID (*protestând*). Mă rog... D-șoară...

ALEXANDRU.—Eliza... și tu nu mai taci...

PANORISSA (*plictisită*). Mă duc să văd cine-a câștigat partida de Whist. La revedere d-le Ioanid... la cotilion (*ese*).

SCENA V.

Aceiași, fără Panorissa

IOANID (*lui Alexandru*). D-șoara... cumnata d-tale... pare cam indispusă.

ALEXANDRU.—Poate... o durea puțin capul.

ELIZA.—Ei, o doare capul... tocmai acum, când e nevoie de ea... se poate?

ALEXANDRU.—Asta nu se poate... vezi bine că nu!... Auzi, tocmai în preajma cotilionului să o doară capul!

IOANID.—E o ironie?

ALEXANDRU (*degajat*). ...O glumă!...

ELIZA (*lui Ioanid*). Dacă ești bun să vezi unde e d-nul Mohor... Vreau să-i spun două vorbe (*Ioanid se înclină să iasă, Pop care stătuse cam la o parte îl ia de braț și ies împreună. Eliza se așează pe canapea*).

SCENA VI.

Alexandru și Eliza

ALEXANDRU (*apropiindu-se de ea și așezându-se în fața ei, pe un scaun*)... Mi s'a părut că ești supărată pe Panorissa... ai ceva cu ea?

ELIZA.—Ești copil?... ce pot avea eu cu ea?

ALEXANDRU.—Știu eu?

ELIZA.—Dar de ce?

ALEXANDRU.—După cum vorbeai cu ea... credeam că vrei să... în sfârșit, (*surâzând*) părei că îi plătești... o datorie...

ELIZA.—Iar începi cu cântecul ăsta... Nu cumva trebuie să îmi cântăresc cu gramul cuvintele când vorbesc cu ea?

ALEXANDRU.—Cu gramul, nu! dar...

ELIZA.—Fie și cu ce vrei la urma urmei... Am eu destule pe cap... nu mai avem vreme și de protocol... și încă cu cine?...cu sora mea... Ia lasă... Dar, mă rog, ea fi-a spus să-mi spui toate astea?... Nu o știam atât de sensibilă.

ALEXANDRU.—Ea... nu!

ELIZA.—M'aș fi mirat... De altfel ar fi fost și ridicul să se formalizeze... așa, de nimic...

ALEXANDRU (*dând din umeri*). Dacă se formalizează... E drept, nu se plânge niciodată, dar observă totdeauna și... sunt lucruri fără importanță când nu le vezi... dar foarte dureroase când le bagi de seamă...

ELIZA.—Fleacuri... fleacuri de-ale tale... Lasă, rămâi avocat la tribunal... nu și în casă.

ALEXANDRU.—Fie... dar îți repet că Parinossa... știe să vadă...

SCENA VII.

Aceiași, Panorissa (*intrând repede*)

PANORISSA.—Alexandre, Alexandre... te caută d-na Ioanid... (*văzându-i se oprește brusc*). ...Dar ce puneți la cale împreună? (*Alexandru și Eliza se ridică*). Știți că vă ședeă bine (*Lui Alexandru*) Aveți aerul a doi îndrăgostiți în ajunul logodnei...

ELIZA.—Nu ți-e rușine?

PANORISSA.—Asta e... și de ce? Iată am să spun la toți. (*In acest timp Eliza și Alexandru pornesc înainte, Panorissa după ei*).

ALEXANDRU.—Nebunatico!...

PANORISSA. (*Când cei doi ajung în ușa salonului, strigă peste ei în salon*). Madam Pop... iată și pe scumpul meu cumnat... până acum a stat cu Eliza și au cochetat împreună.

ALEXANDRU. (*din ușe*). Nebună!... (*în salon se aud râsete... Alexandru dispăre, Eliza se întoarce brusc și apucând pe Panorissa de braț se întoarce în scenă*).

SCENA VIII.

Eliza, Panorissa

ELIZA.—Panorissa... ești nebună... faci o rea impresie cu astfel de cuvinte.

PANORISSA.—Bah!... sânteti totdeauna atât de despărțiți în cât nu mai poate fi compromițător că ședeți și împreună... Se întâmplă atât de rar!...

ELIZA.—Dar gândește-te ce va zice lumea. Strigi așa în plină sală.

PANORISSA.—Nu e nimic... nimic... uite mă duc să spun că a fost o glumă (*întorcându-se*).

ELIZA (*apucând-o de braț*). Ce tot spui?... ești...

PANORISSA.—Atunci... lasă... Vei spune tu în locul meu...

ELIZA.—Gândește-te și la reputația ta... Ce va spune... lumea.

PANORISSA.—Ei... reputația mea!...

ELIZA.—Și la viitorul...

PANORISSA.—Iată acum și viitorul meu în joc!... Nu eră în de ajuns numai reputația... pentru... pentru ce Eliza?... (*ironic*) A da, pentru grija cu care veghezi asupra mea (*piruetează ușor*). Nu e așa că am găsit cuvântul, Eliza?... (*văzând că intră Mohor*). Iată... mă duc... (*în vânt*) ca să nu vă deranjez. (*Ese, în timp ce intră Mohor*).

SCENA IX.

Eliza, Mohor

MOHOR.—Mi-a spus Lt. Ioanid că m'ai chemat... Adevărat?

ELIZA.—Adevărat!... Dar ce vroiam eu să-ți spun?... Doamne, am atâtea griji... toalete... vizite... primiri... nu mai știu unde mi-e capul... Stai puțin (*caută să-și amintească*). ...A, da..., deseară mergem la operă... ai să vii nu e așa?...

MOHOR (*galant*). Mai încape vorbă!...

ELIZA.—Am luat o loje... avant-scenă, în dreapta.

MOHOR (*seminificativ*). Așa că un fotoliu de orhestră... număr fără soț... și voiu aveă plăcerea să te privesc toată seara, de aproape și fără binoclu.

ELIZA (*cochet*). Totdeauna gentil!...

SCENA X.

Aceiași, Alexandru, Pop

ALEXANDRU (*intră urmând o convorbire*). Se prea poate să fie o distracție, pentru unii... Dar în tot cazul e o

distracție... primejdioasă... Balurile, primirile, vizitele... nu zic că ar fi rele cât timp rămân o datorie, o trăsură de unire între membrii unei societăți... dar îndată ce devin o plăcere și o nevoe... s'a sfârșit... se vără în viața unui om ca o pană și dislochează... familia... și odată cu ea orice legături, sfârșind prin a deveni chiar anti-sociale... Apoi urmează flirtul... mai întâi din snobism... pe urmă din... și atunci Aleluia, viața de familie!...

POP (*arătând pe Eliza*). Soția d-tale nu cred că e de aceiaș părere!

ELIZA.—Și de ce e vorba?

POP.—Soțul d-tale e împotriva oricărei etichete...

ALEXANDRU.—N'am spus asta de loc... dar a etichetei pentru etichetă, fie!...

ELIZA.—Anarhiste, va... (*ironic*) Ce zici, d-le Mohor?...

MOHOR.—De data asta nu mă unesc cu d-lui... Lumea are nevoe de specialități... bine clasate, bine definite... Eticheta e o firmă... după care te clasează... femeie de lume... femeie galantă... om politic... jurnalist...

ALEXANDRU.—Clubman... sportman... excroc, etc.

MOHOR.—Cum vrei... Meseria nu are importanță... E destul să ai una, să faci parte dintr'o clasă bine hotărâtă... și să nu bălăcești prin mocirla vecinilor, și lumea te primește așa cum ești... Dar *trebuie* să știe cu cine are de-aface...

ELIZA (*reproș tandru*). Tocmai d-ta d-le Mohor, om de lume, vorbești așa? Înțeleg Alexandru... de câtva timp e poșomorît ca o elegie!...

ALEXANDRU.—In cazul acesta, însă, recunoaște că eticheta d-tale poate foarte bine să deștepte câte odată dorința să te scuturi de ea și să-ți stropești camarazii cu noroi... cu noroiul așa cum e el... negru și murdar... (*râzând*) dar fără etichetă... Ar fi nostim, nu e așa?...

ELIZA.—Și asta ți-ar face plăcere?... Monstrule!... Hai d-le Mohor să-ți arăt... Tocmai când intrați vorbeam de noul meu portret făcut de... Antoniu. (*lui Mohor*). Știi că tot el a făcut și portretul prințesei. (*Lui Alexandru*). Ah, să vezi ce bine-a reușit... Costum în gustul lui Lancret... mătășării ușoare... panglici înodate... o beretă pe cap... bereta păstorijelor lui Lancret!... Ah, e minunat! ...Și d-l Mohor țineă să-l vadă... mă duc să i-l arăt... Cu chipul acesta îl iau (*lui Alexandru*) de lângă tine... Te pomenești că îl convertești și pe el la anarhism... (*râde*). Știu că i-ar ședeă bine, (*lui Mohor*) nu-i așa?...

ALEXANDRU.—Da?... ți-a adus portretul?... să-l văd și eu... Hai și d-ta cu noi d-le Pop.

ELIZA. (*lui Mohor, pornind la braț*). Asta ne mai lipseă, acum... (*lui Alexandru*). Haide... dacă ții (*Es cu toți, Pop și Alexandru în urmă*).

SCENA XI.

Panorissa, Jeni

PANORISSA. (*intrând cu Jeni*) Vezi tu dragă Jeni... simt așa... din când în când, clipe de desnădejde... Simt în mine o greutate... o sfârșeală chinuitoare... Mi se pare că am mers, am mers, am mers... prin păduri înfrigate... pe margini de lacuri otrăvite... mă simt doborâtă de descurajare... Aș vrea să strig, să cer ajutor... dar, ca într'un coșmar, mi se pare că sunetul vocii mele s'a stins... că se oprește fără să pornească măcar... Atunci întind brațele în gol, privesc îngrozită și văd că... am strigat în zadar... că cel chemat nu poate să vină până la mine și că pașii mei sunt prea slabi ca să ajungă până la el.

JENI (*surzând*). El?... ai?... poartă monoclu?

PANORISSA (*tristă*). Jeni... dragă Jeni!...

JENI.—Dar... atunci?... cine... el?

PANORISSA.—Știu eu?... El... o idee, un potou, oricare ar fi... o margine a tristeții mele... sinuciderea dacă vrei!... (*se așează pe divan și ia, distrată, un album și îl deschide*).

JENI.—Dar la ce te uiți acolo?

PANORISSA. (*foiletând*). La niște caricaturi!...

JENI.—Caricaturi?

PANORISSA.—Da!... Când voi să respir mai liber... să mă răsbun chiar... îmi plac caricaturile... Prea am stat mult dincolo... prea am băut, ascultând, multă fiere... Acum simt nevoia să-mi cunosc mai de aproape lumea... așa cum e... subliniată cu linii diformatoare... fără machiajul cuvintelor pe limbă și al sulimanului pe buze... E și asta o petrecere!

SCENA XII.

Aceiași, Alexandru

ALEXANDRU (*intrând*). Tu ai văzut portretul Elizei?

PANORISSA.—Care?

ALEXANDRU.—Asta nou!

PANORISSA. (*caracterizând pe Eliza, răsbunător*). Făcut de Antoniu... pictorul prințesei... În costum în gus-tul lui Lancret... mătășării ușoare... panglici înodate... be-reta păstoritelor lui Lancret (*râde nervos*)... E minunat! ...De două zile îl recomandă peste tot și mereu dă zor... Antoniu... pictorul prințesei... Lancret... mătășării ușoare... panglici înodate...

JENI (*râde*). Bravo... tocmai așa face... și d-ta o lași d-le Corbu? Mă duc să-i spun Elizei... Bravo (*ese râzând*).

SCENA XIII.

Panorissa, Alexandru

ALEXANDRU.—Dar e stupid... ea spune că e impresionism... noroc că e impresionism... dacă s'ar înțelege ar fi curată indecență... Dar pari foarte nervoasă.

PANORISSA.—Știu eu?... îmi aminteam (*face un gest cu mâna înapoi*)... și căutam să prevăd (*acelaș gest înainte*)... Dar mai ales mă gândeam la odinioară...

ALEXANDRU (*gânditor*). Odinioară!... Uite, vezi, sunt clipe când îmi pare rău că am avut noroc... Dacă aș fi rămas eu un mic avocat de provincie, ar fi fost poate mai bine... Am fi stat cu toții la un loc... fericiți în mediocritatea noastră... Eliza ar fi fost altfel... Am fi avut o casă care ar fi fost într'adevăr a noastră... nu a tuturor... tu ai fi fost tot fata aceea veselă... fermecătoare, de odinioară... Oh, oh... de sigur că atunci, și tu și eu, am fi fost mai puțin străini la noi... Hei, dacă părinții tăi nu ar fi murit...

PANORISSA (*se așează pe scaun*). Tempi passatti!...

SCENA XIV.

Aceiași, Ioanid și Mirea

(*Ioanid și Mirea din ușe, vorbind între ei*)

IOANID (*privind, ironic*). Ia privește ce pereche duioasă... două sălcii plângătoare!

MIREA (*punându-și monoculul*). Alexandru și...

IOANID.—...Panorissa.

MIREA.—Nu ar fi rău, fata asta... frumusețe cam de spital... dar ursuză... foarte ursuză... Ah, nu seamănă de loc cu soră-sa...

IOANID.—Ce mai femee și Eliza. Ferice de Alexandru... Iată un om pe care îl învidiez.

MIREA.—Ba eu îl plâng... asta însă nu împiedică să se petreacă bine la el.

IOANID.—Se petrece pentru că e Eliza... Dacă ar fi după el și mai ales după fata asta...

MIREA.—Oh... mititica asta e foarte impertinentă.

IOANID (*inaintând*). Impertinența parveniților... Înțeleg din instinct că sunt tolerați de nevoe... și își iau revanșa inferiorității lor prin impertinență... (*intră*). Ah... Domnișoară ce plăcere că vă văd... nu cred că ați uitat promisiunea...

PANORISSA (*ridicându-se*). Promisiunea?... a nu!...

ALEXANDRU (*ridicându-se*). Eu mă temeam să nu uitiți d-ta... (*râzând*). Te-am văzut adineauri atât de ocupat...

IOANID.—Da... pusesem 50 de lei pe o carte.

MIREA.—Și tot pe o carte i-ai pierdut... (*râzând*) Nu e nimic... cine n'are noroc la cărți, are în dragoste. Nu e așa d-șoară?

PANORISSA.—D-ta trebuie să ai mare noroc la cărți...

MIREA.—Și de unde concluzia asta?

PANORISSA (*afectând gluma*). Fiindcă nu cred că poți avea în dragoste.

IOANID (*râzând*). Plăcută declarație... de rășboiu!..

MIREA (*vesel*). Dragostea nu întreabă când vine...

ALEXANDRU.—Dar întreabă la cine vine...

IOANID.—Adică?...

ALEXANDRU.—Ca orice monstru devorant întreabă dacă are ce devoră!...

MIREA.—O-ho!.. faci din ocupația zilnică a oamenilor, un... lasă gluma!... se poate?

ALEXANDRU.—Hei... dragostea e mai mult o încercare decât un sport, cum crezi d-ta...

IOANID.—Monstru... Devorant... Încercare... Deci o încercare devorantă... Recunoaște dar că e o prea grea încercare!...

ALEXANDRU.—Ei, ca orice încercare..., trebuie să fie grea... și ca orice încercare e un prilej... un mijloc... Desvâluește sufletul omenesc... cu toate poftetele, cu toate nevoile, cu toate pasiunile... sărmanul suflet omenesc cu toate păcatele și cu toate murdăriile lui, dar și cu greaua fatalitate a mizeriilor pe deasupra... Ei, da, da!.. am ajuns să cred că dragostea nu e decât o altă formă a nebuniei și o manifestare perversă a fatalității.

PANORISSA (*nervos*). Bravo Alexandre... ai vorbit ca la Cameră... te felicit... ai fost minunat... Nu e așa, d-le Mirea? ...D-le Ioanid... nu e așa?... Bravo Alexandre!..

ALEXANDRU.—Ia, ia, ia... ia uită-te la ea!...

PANORISSA (*intristându-se deodată*). Alexandre!..

ALEXANDRU (*o apucă, protector, cu brațul de talie și o ia spre el; Panorissa se lipește de Alexandru, timidă*). Ei lasă-lasă!...

SCENA XV.

Aceiași, Jeni, apoi Eliza și Mohor

JENI (*intrând repede, vesel*). Panorissa... i-am spus Elizei... a făcut un haz (*văzând-o, se oprește*). Ia uite-te la ea cum stă... ca o sfântă... parcă i s'ar fi înecat corăbiile!... dar ce stai așa?

PANORISSA (*degajându-se*). Dar cum să stau?

ELIZA (*traversând cu Mohor*). Bravo!... așa vorbești tu?... Panorissa?... Ai început să devii anarhistă?..

PANORISSA.—Dacă stau cu Alexandru...

ELIZA (*oprindu-se puțin*). A... bine că te văd... Dar ce vream eu să-ți spun? Doamne!.. (*caută să-și amintească*) A, da... diseară ne ducem la teatru... caută te rog să-mi aranjezi tu o toaletă... Eu nu am vreme!...

PANORISSA (*ostil*). Am să caut!

ELIZA.—Uite mă gândeam la tunița cea nouă... „Crêpe de Chine safran“ (*către Mohor*). Are să-ți plăcă! (*către Panorissa, urmând*) în păr o mică diademă de oțel... Rămâne să alegi o rochie... poate cea de mătase verde... (*pornește*) ..Pe deseară... nu este așa?

PANORISSA (*stăpânindu-și mânia, nervos*). Da... pe deseară!...

ELIZA (*din ușe, întorcându-se*). A... bine că mi-am adus aminte... eră să uit... Dacă vrei poți să vii și tu la teatru... Vom fi: eu, d-na Georgian și sora ei... D-na Pop, e bolnavă... nu poate veni... așa că e un loc liber în loje! (*ese*).

SCENA XVI.

Aceiași, fără Eliza

PANORISSA.—Da, da... e un loc liber... pot să-l ocup eu (*se reazămă șovâind de un scaun*).

JENI.—Dar ce ai? (*Mișcare printre cei de față*).

ALEXANDRU (*o apucă de mâini*). Bolnavă?

PANORISSA (*revenindu-și puțin*). Nu e nimic... nimic... vă rog să nu vă deranjați... un mic atac nervos... o durere de cap... lăsați-mă vă rog singură.

ALEXANDRU.—Cum singură?... se poate?

PANORISSA (*revenindu-și începe să umble*). Adică... să rămână cineva... Rămâi tu dacă vrei. (*Toți ies. Alexandru rămâne*).

SCENA XVII.

Alexandru și Panorissa

ALEXANDRU.—Panorissa!...

PANORISSA.—Alexandre... Alexandre... dragă Alexandre, sunt enervată de mor și nu e cu puțință să găsesc ceva ca să mă liniștesc... (*la o floare, se uită la ea, o răsucesc printre degete, apoi o aruncă jos și începe să umble nervos*) În salon mă plictiseau oamenii și doream singurătatea, iar acum când sunt singură... poftim!... aș vrea... spune-mi tu ce vreau căci eu una nu mai știu!... Ah, vremea asta!... de sigur că vremea e de vină și ziua caldă, grea și furtunoasă (*umbland*) dar fără furtună (*făcându-și vânt cu evantaiul*). Uf!... ce cald e Doamne!...

ALEXANDRU (*ășezându-se*). Astâmpără-te puțin și vei vedea cum te liniștești.

PANORISSA.—Nu pot... căldura asta mi se pare că-mi rupe nervii... și mi se pare că întreaga natură e artificială... năbușitoare!... Orașul... zgomotul lui... lumea... lucrurile... tot... tot mă înăbușe...

ALEXANDRU (*binevoitor și ironic*). Panorissa!...

PANORISSA.—Iartă-mă... dar vezi, sunt zile când aș vrea să respir adânc... un aer curat... sănătos... rece... dar când îmi simt plămâni gâtuiți, năbușiți de atmosfera murdară... fulginoasă, a celor din prejur...

ALEXANDRU (*pe un ton de reproș*). Ce vrei să spui?... Se poate să-mi...

PANORISSA.—Oh, nu... nu ai de ce să-mi reproșezi.

ALEXANDRU.—Atunci... nu mai înțeleg.

PANORISSA.—Nici eu nu prea înțeleg... dar vezi, mă simt atât de singură!...

ALEXANDRU.—De ce fuși atunci de lume?

PANORISSA.—Tocmai ca să scap de singurătate... Vezi, singură e... din potrivă... e să stai la un loc cu alții... să fii veșnic în lume... să vezi situații definite... legături limpezi... iar tu să nu faci parte din ele... să nu ai un rol... să fii, deci, mai puțin ca un om... ceva intermediar între un papagal și un câine...

ALEXANDRU (*se scoală, o ia de mâini și o așează în fața lui pe un scaun*). Șezi colea și nu mai fi copilă... Poate că și tu vezi lucrurile prea în negru.

PANORISSA.—Și tu prea în alb.

ALEXANDRU.—Odată ce ești totdeauna alături de noi!...

PANORISSA (*ridicându-se*). Inșă numai pentru că se găsește de prisos... din prisosul altora... din resturile netrebuitoare... și totdeauna cu aerul de a zice: „Isprăvește tu acest pahar... căci noi nu mai putem bea!” Hei, și asta când nu spune: „Mănâncă tu acest măr căci e putred!”... Mulțumesc!

ALEXANDRU.—Nu bagi de seamă că ceeace spui e jicnitor?

PANORISSA.—Ah, dragă Alexandre, nu trebuie să te superi... nu te privește... Îți spun ție numai pentru că simt nevoia să mă spovedesc cuiva... să mărturisesc cuiva ura și dezgustul meu!...

ALEXANDRU.—E... fără îndoială, urmarea atacului tău de nervi!...

PANORISSA.—Oh... mai ales urmarea atacului de nervi... a veșnicului atac de nervi!...

ALEXANDRU.—Șezi puțin jos... asta are să-ți facă bine!...

PANORISSA.—Nu pot, nu!... Mi se pare că simt împrejurul meu un gol omoritor... Oh, oh, mai ales mi se pare că simt un gol... de care fug... fug mereu, dar zadarnic!...

ALEXANDRU.—Dacă ai lua ceva?

PANORISSA.—Am luat un pahar întreg cu eter... ca să mă liniștesc—na!... dar în loc să mă liniștesc m'am enervat și mai mult... Am înghețat de tot și mi se pare că nu mai sunt stăpână pe degetele dela mâini... că oasele lor clănțănesc între ele ca dinții unui cerșetor degerat (*arătându-și mâinile*) Iată... și totuși, e zăduf... simt bine că mă înăbuș... Ah, e îngrozitor!...

ALEXANDRU (*ridicându-se, poruncitor și rugător*). Dar pentru numele lui Dumnezeu... dacă ești bolnavă!...

PANORISSA.—Ți-am spus că nu sunt decât enervată... peste măsură de enervată... (*lși mușcă batista*).

ALEXANDRU.—Panorissa... șezi odată jos (*se duce, o așează pe un scaun și ia loc în fața ei, pe canapea*) Așa... vezi!... (*Panorissa are un spazm asemănător spazmelor de sughițuri*) Uf... cum miroși a eter... Panorissa, gândește-te că eterul face rău și că nimic nu e mai îngrozitor ca beția de eter.

PANORISSA.—Nu e nimic, nu e nimic... un vechi obicei și atâta tot... obiceiurile nu strică!...

ALEXANDRU.—Ba da, ba da, tocmai din potrivă, obiceiurile strică și prefac tinerețea într'un fel de bătrânețe timpurie... Gândește-te că e dureros pentru noi să te vedem zilnic cum te ruinezi de bună-voe!...

PANORISSA.—Pentru tine, da!... e dureros... Tu ai fost în totdeauna atât de bun cu mine încât mai de grabă aș muri decât să te supăr cu ceva!...

ALEXANDRU.—Copil draguț, vino lângă mine. (*o apucă de mâini și o așează pe o canapea, lângă el*). Așa... vezi, uite ți s'au mai încălzit mâinile!...

PANORISSA.—Da, da... de vre-o câteva clipe!...

ALEXANDRU.—Are să-ți treacă dacă mă vei ascultă... și mă vei ascultă!... Tu știi că te iubesc mai mult chiar decât pe un copil.

PANORISSA.—Dragă Alexandre...

ALEXANDRU.—Și că nu te sfătuesc decât spre binele tău.

PANORISSA (*luându-i mâinile*). Alexandre...

ALEXANDRU.—Și că dacă te rog... uite, te rog din suflet să...

PANORISSA.—Alexandre... nu vreau să vorbești așa... nu!...

ALEXANDRU.—Dacă mă faci!

PANORISSA.—Te rog... nu-ți stă bine!...

ALEXANDRU.—Dar...

PANORISSA.—Oh nu... te rog... să vorbim despre altceva... și să izgonim uritul... Uf!... nu e așa că și tu suferi de urit și că trebuie să vorbim despre altceva?

ALEXANDRU.—Dar stai frate că aproape nu vorbeam despre nimic!...

PANORISSA.—Așa e, așa... dar, vezi... simțeam, simt nevoia să vorbesc... să spun ceva, orice... numai să aud în jurul meu zgomot... să turbur tăcerea... și să scap de singurătate... Mă apasă, mă chinuște (*se așează cu capul între mâini*). Vezi, simt că am ajuns în preajma unui pas... uriaș... în viața mea... și nu știu cum să-l fac... nu îndrăznesc să-l fac!...

ALEXANDRU (*ridicându-se*). Ce ai?... ai ceva!... (*o apucă de mâini*).

PANORISSA (*desfăcându-și mâinile*). Nu... nu... nu am nimic... numai că, vezi... e de neînțeles... o impresie curioasă... foarte curioasă... cum să-ți spun?... ceva dureros și dulce în același timp.

ALEXANDRU.—Ai friguri?

PANORISSA.—Doar o impresie care trece prin aer!...

ALEXANDRU.—Ciudat!

PANORISSA.—Ciudat!... foarte ciudat!... nici eu nu zic altfel. (*Se tot vâdă în Alexandru, Alexandru se tot retrage.—Joc imperceptibil aproape*).

ALEXANDRU.—Ar trebui să cauți să te mai distrezi!...

PANORISSA.—Nu pot... nu sunt în stare... nu știu ce am... sunt foarte enervată... De altfel nici tu nu știu ce ai... nu mai stai locului... De ce nu stai jos?... să ședem puțin. (*Se așează pe bancă lângă Alexandru pe care îl face să șadă*).

ALEXANDRU.—Știu eu?... poate că aerul de afară!...

PANORISSA.—Poate!.. Ziua e îngrozitoare... nu vreau să o mai văd... Totul e îngrozitor... nu vroiu să mai văd nimic (*privind în ochii lui Alexandru cu insistență*)... în afară de tine!... (*Alexandru se îndepărtează*).

ALEXANDRU (*indepartându-se*). Ah, Panorissa, nu ești cuminte!..

PANORISSA.—Ba sunt, dar vino mai aproape... de ce fugi de mine?... Ai aerul că fugi de mine!... (*Il apucă de mâini și-l trage spre ea*). Așa!... dă-mi mâna și vino mai aproape...

ALEXANDRU (*căutând să-și retragă mâinile*). Ah, Panorissa prea ești curioasă... astăzi... niciodată nu te-am văzut așa!..

PANORISSA.—E drept... dar și mie mi se pare că te văd pentru prima dată... și mi se pare că pentru prima dată sunt lângă tine... că pentru prima dată îți vorbesc!..

ALEXANDRU (*retrăgându-și mâinile*). Nebună!..

PANORISSA (*extraordinar de repede, șuerător*). Da, da... nebună, dragă Alexandre... dar o nebună care ține la tine... pe care numai tu ai mângâiat-o... ai iubit-o, și care, în lumea asta plină de surâsuri ostile, aproape nu te-a văzut decât pe tine și numai pe tine te-a avut în lume și te-a simțit, încet, încet, de mică copilă (*căutând să se stăpânească*) otrăvitor... împregnându-te... răspândindu-te... pretutindeni... în carne... în creier... în oase și devenind arsură (*Alexandru se face mititel în fundul canapelei și se uită îndobitocit, cu ochii mici*)... O nebună care, la rândul ei, a văzut că și tu suferi... că și tu ai nevoie să... să... (*pregetă—cu sughițuri*)... să, în sfârșit că și tu ești nefericit... că și tu cauți fericirea și că îți întinzi zadarnic brațele spre ea!..

ALEXANDRU.—Nu e-adevărat!

PANORISSA (*pe un ton sec, ridicându-se*). Ba da—am văzut!

ALEXANDRU.—Nu aveai ce să vezi!

PANORISSA (*cu o locațiune înspăimântătoare, aproape mecanic*). Ba am văzut... te-am văzut, pe tine... mai întâi sărac... mic avocat de provincie... căsătorindu-te cu Eliza și punându-ți toată fericirea în ea... apoi ridicându-te încet, încet și venind la București... făcând politică și intrând într-o lume străină și ostilă nouă... mai târziu despărțindu-te de Eliza, furată de lume și ne mai știind de tine... rămânând singur... și căutând zadarnic... în toate părțile, un sprijin!.. Apoi alături de tine m'am văzut pe mine... într-o lume ale cărei obiceiuri nu le înțeleg... nu le pot avea... exclusă la început... primită mai apoi... și tolerată în sfârșit... tolerată chiar de soră-mea... și umilită de toți... cu bunăvoința umilitoare a celor mari... când orice polițetă a lor e dispreat... orice atenție o înjosire... și când trebuie să surâzi... să mulțumești... dacă nu vrei să treci drept cine știe ce... Tu ai fost temut și nu ai simțit această klurere... tu ai rămas doar cu iluzii'e sfărâmate... Dar eu?... spune că nu e așa?... De ce taci dacă nu e adevărat?... de ce nu îndrăznești să-mi spui că mint?... să mă izgonești chiar?..

ALEXANDRU (*ghemuindu-se în fundul canapelei*). Panorissa!..

PANORISSA (*Ca un dobitoc gata să muște, dar totuș rugător*). Gândește-te că numai tu ai fost bun cu mine... că numai tu mi-ai vorbit prietenește... omeneste... că eram adese-ori roasă de ură, de revoltă, de spaimă chiar... (*sughitând, suspinând*) că toate acestea trebuiau stinse într'un fel... că numai pe tine te aveam mai aproape... Și gândește-te că simțeam și eu nevoia să iubesc pe cineva, să aștept ceva... în sfârșit că trebuia să trăesc pentru cineva și pentru ceva... că nu te aveam decât pe tine și că eră fatal să te iubesc... (*suspinând*). Nu e vina mea dacă imaginea ta a sfârșit prin a deveni propria mea carne... propriul meu sânge... nervi... în sfârșit... dacă am ajuns să nu mai trăesc decât prin tine... și numai prin tine să mai respir... să mai mă mișc... să mai cuget... într'un cuvânt... să mai exist...

SCENA XVIII.

Aceiași, apoi Eliza

(*Eliza apare în fund, dar văzându-i se oprește brusc*)

ALEXANDRU (*cedând*). Panorissa... nu-ți dau voce... Eliza... o iubesc...

PANORISSA (*aproape șipând, furioasă*). Minți!.. Nu o iubești... nu o mai iubești... nu poți să o iubești... ochii ei lărgiți și cercuiți de K'hol... ca marginile unei invitații mortuare... și apa lor bolnăvicioasă... gata să reflecte orice... și gura vestică... în stare să muște din tot... și corpul... plămădit din toate voluptățile... modulat de toate străngerile... de toate înlănțuirile... (*cu amărăciune și ură*). Ah, ah... nu poți tu să mai iubești... figura ei înălbită de fard, mască sinistră și grotescă... caricatură tragică și halucinantă de femei!..

ALEXANDRU (*tremurător, slab*). Panorissa... dragă Panorissa... (*deschide brațele*).

PANORISSA.—Alexandre. (*se repede și, îmbrățișându-l îl sărută pe gură*).

ELIZA (*se repede și apucând-o de braț o aruncă la câțiva pași*). Panorissa!.. Afară din casă!..

PANORISSA. (*Halucinată, și cum se găsește, prin gestul Elizei, la câțiva pași depărtare, vrea să se repeadă din nou, dar desmeticindu-se, sovârște o clipă și:*) Ah!.. (*o clipă și pornește înspăimântată, traversând scena în fugă și ese*).

SCENA XIX.

Eliza și Alexandru

ELIZA.—Acum înțeleg... starea ei nervoasă... unele cuvinte... dragostea ta... grija să o aperi în totdeauna... protector? ai?..

ALEXANDRU.—Doamne, doamne... am să înnebunesc...

SCENA XX.

Aceiași, Mirea și Ioanid

MIREA (*spre Alexandru, repede, speriat*). Panorissa!..

ALEXANDRU.—Panorissa!.. O cauți?... și la ce?... Și zici că întrebi de ea... de Panorissa?..

IOANID.—A trecut prin salon... ca o furtună... cu fața descompusă... înebunită...

ALEXANDRU.—Da!.. A trecut?... ați văzut-o?... atunci de ce mă întrebați pe mine?... tocmai pe mine?

MIREA.—Păi... a stat cu d-ta... până acum!..

ALEXANDRU (*sec*). Da, a stat!.. A stat... cu mine? vă înșelați!.. adică da!.. dar eră bolnavă... și a fugit... așa, din senin!.. (*Afară se aude o detunătură de revolver. Toți încremenesc. În salon, alături, zgomot, apoi liniște... după care invitații năvălesc cu toții înduntru... Imediat după detunătură Eliza se repede afară*).

SCENA XXI.

Aceiași, un moment fără Eliza, invitați

INVITAȚI (*năvălind*). Ce e?... — E ceva?... — S'a întâmplat? — Ce?... (*Larmă, apoi un șipăt al Elizei afară, după care, aproape nebună de groază, apare în ușa salonului. Toți fac gol împrejurul ei*).

ALEXANDRU. (*întrebând cu capul, cu un sughit*). Hai?...

ELIZA. (*Ne mai putând înaintă, extenuată, se oprește în prag, în mijlocul ușei, agățându-se cu mâinile cruce de pervaz și clănțănindu-i dinții de groază:*) S'a sfârșit... auzi?... s'a sfârșit!.. Niciodată... auzi?... niciodată... și nimic!..

ALEXANDRU. (*Cade pe canapea...*).

—CORTINA—

N. Davidescu

ZAHARIA DAVID

...Sunt mulți ani de atunci. Eu m'am reîntors din Franța cea roșie în flămândul nostru Ardeal, în care cresc florile durerii și stâncile sunt mai înalte ca gândurile—și când te-am cunoscut eră iarnă în Cluj, vuiă uraganul și în camera ta tristă numai ochii tăi încălzeau.

...Două suflete pribege s'au întâlnit. Eu eram decepționist, care juram pe Kepler, pe Galilei și pe Savonarola—și tu ceteai biblia suferințelor, la fiecare pagină murea un zâmbet de viață și când ai citit suferința, în ochii tăi s'a aprins lumina bogată a veșniciei—te-ai stins în spital, ofticos, cinstit și român, și la căpătâiul tău nu veghiau maicele cele sfinte cu horbotă de mătasă la gât și cu cruce de aur la sân—ai murit fără blestem și fără lacrimi, așa cum mor poeții Români, care nu prânzesc cu regine și nu visează pe canapele albastre suferința poporului.

...Biet Zaharia David, nu te pot uita.

Aș putea să spui că ai fost înalt și svelt ca un brad, că aveai ochi negri și purtai cravată roșie și că dacă întâlneai vre-un canonic cu cisme negre uitai ca să-i săruți mâinele.

Și am uitat cum ai fost în viață. Te simțesc însă aproape de mine, căci în privirea astăzi mută, licărea lumina adevărului.

Eră un spirit gânditor, un tânăr poet român—care n'a scris subtilități, dar care avea fier și oțel în scris—însușire pe care astăzi tinerii noștri o au în gură.

Eră un revoluționar, care credea în plânsul sclavilor și care visă de un soare al păcii universale—iubea pe Chopin și cunoștea viața lui Robespierre.

Eră un fecior al secolului al XX-lea—și se gândea cu atâta inimă la Horia, Cloșca și Crișan—o, eră un suflet modern, care se revoltă, suferă cu alții, nu zâmbea decât când vede spărgându-se păreții pușcăriilor—și nu eră demagog, care să se îmbulzească pe tribuna zilei, lui nu-i plăcea revoluțiunea de panoramă a generațiunei actuale—căci în sufletul lui eră puterea adâncă și *înțeleaptă* a vremii, care nu isbucnea ca să ridiculizeze.

Suflet suveran, el a trebuit să cadă pradă întunecimei. Zaharia David! a căzut în noapte ca un simbol al vieții—și la înmormântarea lui nu s'a vorbit, nu s'a cântat și nu s'a văzut plâns și înduioșare oficială.

A murit stins și a murit, cum moare un protest de cultură—ziarele nu l'au deplâns, căci n'a fost omul convențiunei, pe care îl poți înlocui oricând.

A fost pururea nou—pururea modern și pururea suveran—un om, care a murit în mâini ținând cruce și condei, două lucruri care arare ori se întâlnesc.

Astăzi, când lipsește o generațiune de oameni noi—astăzi, când pe arena noastră publică se aud atâtea

glasuri de demagogie—astăzi, când intelectualismul ardelean e supus unei reacțiuni—un tânăr cum a fost Zaharia David, înseamnă o lacună.

O, câtă muncă s'a zădărnicit prin moartea acestui tânăr!

O, cât n'aș da, ca să-l mai aud vorbind, să-i mai cetesc lucrările atât de moderne și atât de estetice! O, să-i mai văd odată, numai odată zâmbetul profetic, când vorbea de viitorul nostru.

„Românii or să fie altceva de cum sunt“. A spus. Și trebuie să fie.

Trebue să se desvolte, să înainteze, să clocotească sufletul tinerimei noastre. Trebuie să se deschidă ochii aceluia, cari cântă orbi „Deșteaptă-te Române“ și nu se deșteaptă...

Trebue să se trezească conștiința adormită a Românilor noștri tineri—căci țaria noastră trebuie să se bazeze pe suflete cum a fost Zaharia David.

Vie acei, cărora le place Chopin și cărora le place Dobrogeanu-Gherea—vie acei, ce visează cu Eminescu și pe cari îi mișcă suferința unui popor flămând și bolnav.

Ori nu simțiți toți câți trăiți în Ardeal, că țara asta cu șapte plânsuri se istovește de boala întunecimei? Nu simțiți că inima Ardealului a îmbătrânit de atâtea lupte neluptate și de atâtea tăcere, de atâtea muncă nemuncită? Și nu simțiți că e păcat, când moare un suflet luminat și când în urma lui nu răsar noi și noi suflete mai luminate și mai mari?

Nu. Nu simte Ardealul. Ardealul mănâncă mămăligă și dăntuiește în horă toată viața sa intelectuală. Ardealul are stâne și câini mulți și are țărani morți de pelagră și de sărăcie. În Ardeal se nasc oamenii ca să moară și trăesc fără de viață—căci oamenii nu privesc la soare și nu cugetă la iad. Ardealul e o suprafață care n'are înălțime—dar adâncime n'are de fel, căci vai, sufletele aceluia luminați care conduc viața noastră intelectuală sunt așa de mici!

Și când se naște un om cum a fost Zaharia David, un fecior de țaran care eră mai împărat în gândire ca oricare despot—el trebuie să moară ofticos, într'un spital maghiar, uitat de toți, neplâns de plânsuri bine crescute și neregretat de critici ocazionali. În memoria lui nu se aranjează matineuri—căci la mormântul lui nu veghiază cruce de marmură, ci numai întunecimea, care a ucis scânteia divină a luminei.

Biet Zaharia David sunt mulți ani de atunci!.. Tu te duci către Nirvana... Calea ta e senină și curată—căci nu te mai oprește plânsul sclavilor. Tu, care te-ai dus cu lumină către lumină—gândește la Ardealul în care ai lăsat atâtea întunecime...

Emil Isac

F O L K L O R

SELECȚIUNEA NATURALĂ ÎN FOLKLOR¹⁾

ACUMULAREA

Dacă punem apoi la socoteală că faptele atribuite lui Mellakrt sunt faptele unor persoane reale, ale unui renumit rege al Pyrului sau al Sidonului; că faptele atribuite lui Hercule latin, au putut să fie faptele atâtor curagioși și voinici păzitori de vite, care au trăit înaintea lui, precum faptele atribuite în urmă lui *Recaranus* ori *Garanus*, vedem că sunt faptele lui Hercule; vedem atunci câte atribute se pot concentra împrejurul unui nume. Iar pe de altă parte mai vedem că *în măsură ce faptele se aglomerează, numele din contră se împuținează*, se uită de memoria colectivă. Dacă ni s'au păstrat până azi nume ca Melkarth, Heracles, Hercule, aceasta se datorește numai monumentelor scrise. Memoria colectivă nu le-ar fi păstrat oral, cum n'a păstrat atâtea altele.

Această adunare de fapte, împrejurul unui singur nume e ceea ce numim *acumulare de atribute*.

Exemplele de acumulare sunt nenumerate. Așa:

Împrejurul numelui *Roma* se acumulează toate legendele care pe vremuri se atribuiau diferitelor orașe italiice de 'naintea ei.

Împrejurul numelui eroului italic Hercule se acumulează atributele eroului grec Heracles, și pe lângă ele și toate atributele vechilor eroi itali.

Lui Hercule i se atribue faptul de a fi fost tatăl lui Aventinus născut din Rhea; tatăl lui Latinus născut din soția lui Faunus; străbun al familiei patrieciene Flavia.

„Hercule—zice d-l A. V. Gennep—asimilă diferite divinități germane care se mai găsesc în epitetele: Hercule Saxanus, Deusoniensis, Magusanus, etc. L-a identificat mai ales cu Donar, zeul care purtă un ciocan ca Hercule măciucă, și se pare că era o legendă explicativă, după care Heracles ar fi venit în Germania și ar fi ridicat niște coloane în țara Frisonilor...

Legenda următoare face din Heracles chiar cel întâiu străbun al poporului celtic: Mânând înaintea lui vitele luate dela Geryon, Heracles ajunse în țara lui Britanos (Bretagne). Acesta avea o fiică numită Keltina, care prinzând dragoste de erou îi ascunse vitele și nu-l lăsă să plece. Ea avu cu dânsul un fiu, Keltos, din care urmă neamul Celților și deci al Bretonilor“.

D-l Franz Cumont vorbind de asimilarea zeităților grece Dionysos și Demeter, cu cele egiptene Osiris și Isis, zice: „Intr'un memoriu ingenios d-l Foucart s'a apucat să probeze că această asimilare nu este arbitrară, și că Osiris și Isis, trecând în Creta și în Atica, în epoca preistorică, au fost confundați aci cu Dionysos și Demeter. Fără să ne ducem până la acele vremuri îndepărtate, ne mulțumim a constata cu dânsul că misterile lui Dionysos erau unite cu cele ale

lui Osiris, nu prin asemănări superficiale și fortuite, ci prin înrudiri profunde. De ambele părți se comemoră istoria unui zeu care prezidă în acelaș timp vegetațiunea și stăpâneă lumea subterană, a unui zeu omorît de un vrăjmaș și rupt în bucăți, a unui zeu pe ale căruia membre împrăștiate, le-a adunat o zeiță ca să-l readucă în mod miraculos la viață. Grecii trebuiau deci să fie înclinați a îmbrățișa un cult în care regăsiu propriile lor divinități și propriile lor mituri cu ceva mai interesant și mai mare.“¹⁾

Noi constatăm numai că primirea de către Greci a zeităților egiptene se face prin acumulare de atribute, însușind zeilor egipteni atributele zeilor greci și viceversa. Și adăugăm în treacăt că poate acestui amestec dintre zeii greci și egipteni se datorește faptul că la noi pe lângă mitul Scaloianul, în care se aruncă în apă un chip de om, mai este și mitul Papparuda (de pildă în jud. Prahova, comuna Măneciul-Pământeni), în care se aruncă în apă o fată, amintind poate cum a fost aruncată în apă Semela fiica lui Cadmus, mama lui Bacchus sau Dionysos-Osiris grec.

Atributele lui Dionysos ori Bacchus, trecând în Italia, se acumulează împrejurul numelui zeității locale — Liber, fiul zeiței Ceres-Demeter italică.

Dovadă că Bacchus e un centru de acumulare de atribute, e faptul că din vechime se disting vr'o șapte Bacchus. Iată atribute de ale lui:

1) A fost scos din apă ca Moisi, atribut care ne face să-i bănuim originea egipteană.

5) S'a îndrăgostit de frumoasa Ariana, părăsită de Perseu. Temă care se păstrează până azi în basmele noastre: fata frumoasă părăsită în pădure, de care se îndrăgostește feciorul de împărat.

3) Ca să-l piarză pe Bacchus, copil, fiul lui Zeus și al Persephonei, Junona a dat poruncă Titanilor să-i scoată inima. Titanii duc lui Zeus inima copilului. Zeus mănâncă inima, ori o dă Semelei; dar din această inimă se naște un alt Bacchus theban.

Atributul acesta de concepție miraculoasă, seamănă tot de origină egipteană, ca și cea din basmul egiptean a celor doi frați Anupu și Bitiu, din colecția Maspero. El se găsește și în basmele noastre și face parte din cele mai vechi tradițiuni populare ale Grecilor.

4) Bacchus are atribute comune cu Heracles ca: lupta cu Amazoanele, scoborîrea în infern, etc.

Mercur zeul roman, de asemenea e un tip de acumulare și dovadă de aceasta e că sunt mai mulți Mercur.

Să nu uităm apoi că Mercur acumulează la Romani atributele zeului grec Hermes și că Hermes acumulează atributele zeului egiptean Thot.

Mercur acumulează atributul lui Cacus care furase boii lui Hercule.

El încă fiind copil fură vitele lui Apollon, și le face să meargă îndărăt cum făcuse și Cacus, spre a nu se cunoaște după urme încotro au fost duse.

Acumulează atributele lui Hercule căci se luptă

1) Vezi n-rile 10 și 11 din N. R. R.

1) Annales du Musée Guimet, XXIV p. 115, 116.

și ucide un monstru—pe Argus, cel pus de Junona să păzească Io transformată de Jupiter în juncă.

Acumulează atributul de a se fi scoborît în infern, și pe acela de a conduce în infern sufletele morților, însărcinare care în creștinism a trecut asupra unui Archangel. Iar atributul lui Mercur de a purta pe umeri un berbec—ca păstor—în iconografia creștină a trecut asupra lui Christ, care e reprezentat purtând pe umere un miel.

Prin acumulare de atribute divinitatea primitivă italică, Faunus ajunsese a se asemăna cu Pan al Grecilor; iar Faunii cu Satirii.

Prin acumulare de atribute se explică *asemănarea* între două sau mai multe divinități, persoane ori locuri mitice, ori legendare, de pildă:

Melkarth fenician cu *Heracles* grec; *Astarte* feniciană, cu *Aphrodita* greacă; *Heracles* grec cu *Hercule* latin; Apollon grec cu Osiris și Horus egipteni. Ceres cu: Gaea, Rhea, Demeter și Cybela, și în special Rhea cu Gaea, Cybela cu Demeter și Rhea cu Cybela.

Prin acumulare de atribute se explică atributele comune unor divinități ori personaje diferite între ele, precum și temele comune unor legende ori mituri diferite. De pildăuciderea unui șarpe ori balaur se atribuie lui Bacchus, lui Hercule care ucide Hidra lui Apollon care ucide pe Python; și, după cum am văzut la noi, pe Traian, Iorgovan și Novac uci-zând șarpele ori balaurul de pe la Mehadia.

Prin acumulare de atribute, din oameni, din ființe reale s'au făcut *zei* și *aștri*.

Ceremoniile funerare în onoarea soarelui, de pildă, au ca sâmbure de concentrare onorurile care într-o vreme îndepărtată s'au adus unui personaj real. A fost peste putință ca omul primitiv, care nu-și putea explica faptul firesc al concepției socotind că o femeie poatea junge mamă pentrucă a înghițit o surcică, ori a mirosit o floare; acest om primitiv să-și poată închipui noțiunea abstractă de *sezon*, să serbeze nașterea primăverii sau moartea iernei, cum cu atâtă siguranță ne încredințază teoriile mitologice de până mai ieri.

Osiris înaintea de a fi soare a fost om.

Prin acumulare de atribute se limpezește întregul câmp al mitologiei.

*

După cele arătate până aci, comparând deci, ceea ce se petrece în viața și variațiunea speciilor animale, cu ceea ce se petrece în viața și variațiunea legendelor, vedem că viața speciilor animale se susține ori se conservă prin niște însușiri, numite *cele mai potrivite*, pe care le capătă unii indivizi, care ajutați de ele se înmulțesc ori lasă moștenitori.

Viața legendelor se susține și ea prin teme ori atribute, care se acumulează împrejurul unor nume, care prin aceasta devin ilustre.

Numele ilustre din legende corespund indivizilor așa numiți *mai bine adaptați*, care sunt reprezentanții speciilor.

Precum indivizii din specii mor și sunt înlocuiți cu alții care le urmează, așa și numele ilustre din legende dispar și se înlocuesc cu altele. Dispare Hermes și urmează Heracles, dispare Heracles și urmează Hercule, dispare Hercule și urmează Garanus, sau dispare Garanus și urmează Hercule, etc.

Indivizii din specii mor, dispar din lume prin concurența vitală, învinși de alții mai bine adaptați. Numele ilustre din legende dispar prin mărginirea memoriei colective, prin uitare.

Calitățile indivizilor din specii se capătă și se mențin prin impulsunea vitală. Temele sau atributele din legende se susțin prin *interesul* pe care îl prezintă pentru colectivitatea respectivă.

Speciile animale sunt niște organizațiuni variabile în timp și spațiu, produse ale solului. Legendele sunt organizațiuni variabile în timp și spațiu, produse ale lumii morale, ale sufletului omenesc.

Selecțiunii naturale din viața speciilor corespunde *acumularea de atribute* în viața legendelor.

Și acum o observațiune.

În mersul firesc al lucrurilor pe cale orală, acumularea de atribute se face în ordine cronologică: atribute vechi se acumulează împrejurul numelor nouă, pentrucă memoria colectivă păstrează mai mult timp atributele sau temele—precum am văzut—și mai puțin timp numele proprii, de altfel mai puțin interesante.

Monumentele scrise, interpretările archeologice, acreditările și cazurile de întinerire, de care am pomenit mai sus, turbură însă mersul firesc, rechemând la viață nume care pentru memoria colectivă populară de mult sunt dispărute.

În categoria aceasta trebuie să fie cazul lui Traian din legendele de mai sus. Numele lui Traian credem că e rechemat acuma prin influența școlii și a cărții. Traian este pus aci în locul lui Iorgovan și Novac, care mai înainte, acumulasera atributele cu valul lui Traian.

Memoria colectivă în general este cu atât mai tenace, cu cât colectivitatea respectivă e mai mare.

O temă cu cât e mai veche deci, cu atât își datorește păstrarea unei colectivități mai mari, mai compacte.

Vechimea până de pe la Egipteni, cu vr'o 3500 ani a. Chr. a temelor care se găsesc în basmele și legendele noastre, ne îndreptățește a crede că colectivitatea în care ele s'au păstrat, adică poporul român, a trebuit încă din vremuri îndepărtate să fie și să continue a fi o colectivitate mare, un masiv puternic, în stare a-și păstra atâtă vreme unitatea sufletească și să-și asimileze pe deplin toate elementele adate în urmă, încorporându-le și făcându-le una cu el.

Așa se explică viața legendelor în folklor. Așa se explică și toate asemănările și confuziunile.

Studiul folklorului ne va duce la luminișuri neașteptate.

Th. D. Sperantia

INSEMNĂRI

O REVELAȚIE ÎN TEATRU: ARMĂȘESCU. — Cortina s'a ridicat și bocitoarele au plâns în fața mormântului, în țara aceea uriașă și barbară. Și iată că încă un suferind, încă unul din acele personaje negre din fundul mizeriei, înaintază să plângă. E „Akim” al lui Cehov—e Armășescu.

Moșneag cu gesturi șchiopătate de pisică suferindă, el e caricatura suferinții, care face pe unii să râdă, cum ar râde un copil de un schilod—când tot caraghioslăcul pe care îl are Akim, e trist, e lugubru. Și jocul continuă, te răpește, Akim îți arată că nu trebuia să râzi—cât să te sperii, cât să'l înțelegi.

Felul cum Armășescu înțelege efectul tăcerii, arată nu numai că e un mare artist, dar și un cunoscător de suflete. Ochii turburi i se măresc, devin două lumini și numai mâinile i se ridică întocmai ca niște păienjeni ce vor să fie neobservați. Ar trebui ca publicul să fie mai rafinat ca să înțeleagă mai mult mediul piesei, ca să vadă deplinul talent cu care Armășescu și-a gândit jocul.

Un Novelli nu ar fi dat mai mulți fiori și mai mult realism, fiindcă jocul lui Novelli e de multe ori sentimental. O comparație l'ar asemui poate cu De Sanctis. Scoala lui Nottara atât de Mounet-Sulyană, nefastă multor actori de talent, nu își are influență la Armășescu, al cărui fel de a interpreta e nou și original.

O idee are nevoie pe lângă felul de a fi spusă—lucru pe care se silesc să-l redea toți actorii—are nevoie de un timp material în care să fi fost creată—iață rostul clipelor de nemiscare în care Akim clocește gândul rău. Mai sunt alte clipe în care Akim tace, fiindcă se ascunde, fiindcă vrea să pară prost și slab, sau fiindcă devenind atotputernic, ține să fie temut și neînțeles. Dar mai bine ca ori undă își cumpanește el vorbele atunci când vrând să convingă cu o minciună, nu declamă tirade, ci șoptește incomplet idei pe care le lasă să dospească în sufletul celui ce-l ascultă. Și Akim, atunci când minciuna lui a învins, tace iar de frică să nu'l dea de gol bucuria.

Când însă își vede al șaptezecilea an de mizerie înlăturat, când fericirea îi dă prilej să fie îngrijitorul moșiei [cea mai mare slugă!], Cehov e ironic—nu comic, cum spuneau jurnalele și publicul. Atunci Akim își urlă puterea fiindcă nu o mai poate vorbi și fiindcă mai întâi trebuie să bată pe cineva pe ori cine cu enutul care l'a bătut pe el de atâtea ori.

Trebue să înțelegi mizeria în dorința lui Akim — „vreau să mor mult timp” pentru ca să-ți explici prelungirea agoniei cu încăpățânarea maniacă, nu provocată de un simț pervers, cât din tot chinul vieții de care îi e totuși frică să scape.

E cinic.

Dacă se spovedește atunci când simte că moartea i-a făcut ultimul, absolut ultimul semn, — o face numai ca o formalitate care poate fi va fi de folos, poate nu, dar care simte că îi prelungeste și îi ocupă minutele de viață pe care tot mai cu greu le smulge morții.

Cortina cade. Și în gândul tău trăește Akim, un Akim care poate nu e decât artistul Armășescu pe care îl admirăm.—A. M.

MAGISTRATURA ÎN DEMOCRAȚIE.— Cu prilejul deschiderii anului judiciar în Franța, decanul avocaților din Paris, Labori, celebru din timpul afacerii Dreyfus, a ținut un discurs inaugural tratând despre ceea ce ar trebui să fie magistratura într-o democrație. Nimeni nu era mai indicat să-și dea părerea asupra acestei chestiuni, de cât avocatul eloquent, luptătorul îndrăzneț ce a știut să înfrunte mulțimea, parlamentarul amestecat în debateri memorabile, care e Labori. Credem interesant să extragem din discursul său fragmente a căror aplicabilitate se întinde departe, și sunt de un interes actual astăzi în țară la noi:

„Intr'o democrație legea trebuie să fie suverană; ea trebuie să fie de asemeni nu numai expresia mai mult sau mai puțin arbitrară a voinții generale, dar încă aceea a justiției sociale.

Isvorul unic al tuturor puterilor, poporul, este un stăpân pretențios. Unii din reprezentanții săi sunt în numele lui și mai pretențioși și atunci când legea stingherește pasiunile și fanteziile lor, ei caută adeseaori mijlocul de a îndulci textele legislative cu interpretarea tendențioasă pe care pretend să le-o impue.

De aici, cel puțin în afacerile care privesc politica, și fără a vorbi de abuzurile în materie particulară, mai mult sau mai puțin inevitabile în toate timpurile—vin prea repetatele efortări ale puterii guvernamentale pentru a-și exercita acțiunea asupra administrației justiției.

Totuși, nimic nu-i mai necesar unei societăți civilizate de cât o justiție independentă. Chiar în democrație există ceva mai înalt de cât voința și, în orice caz, de cât capriciile majorităților: este, pentru aceia chiar cari nesocotesc caracterul veșnic și absolut al principiilor, dreptul fixat prin lege. În ziua în care interpretarea legii ar fi dată pe mâna arbitrajului puterii politice, prin slăbiciunea celui ce o aplică, n'ar mai fi justiție, adică n'ar mai fi siguranță pentru persoana omenească, prin urmare nici o siguranță, nu numai pentru averea, ci și pentru libertatea și uneori pentru viața cetățenilor.—Trebue ca puterea politică să aibă margini, pe care să știe să și le impue. Trebuie ca magistratura să fie independentă de acțiunea sa. Mai mult, trebue ce acei cari ne conduc: să aibă curajul de a primi ca magistratura să fie astfel. Datoria lor este de a întări pe judecător în paguba sentimentului care poate să-i împingă a mări fără încetare propria lor autoritate, în paguba chiar a unei opinii prea ușor pornită pe schimbări necugetate.

Și dacă, pentru aceste motive sau pentru altele, democrația nu se hotărăște a face magistratilor situații materiale proporționale cu importanța funcțiunilor lor, să ia seama cel puțin să nu le scoboare creditul și să nu lovească în considerația lor. Să-i mărească, din contra, și să-i înalte! Ea va da astfel hotărârilor lor o înaltă valoare morală—și aceasta va fi cea mai bună pază a ordinii publice. Intr'un cuvânt, guvernele să nu aibă gândul a face din corpul judiciar un corp de funcționari, a cărui datorie ar fi să se supună în toate felurile șefilor trecători ai unei mulțimi schimbătoare și rău pregătită! Să facă din contra un mare corp independent, respectuos fără îndoială față de celelalte puteri, dar în mod exclusiv însărcinat să dea dreptate la toți, fără excepție de partide nici de persoane!” — C. H.

ANIVERSAREA LUI LUDWIG FULDA. — Lumea germană sărbătorește astăzi aniversarea de 50 de ani a lui Ludovic Fulda, unul din cei mai însemnați dramaturgi germani în viață—autor dramatic cunoscut și apreciat de publicul nostru românesc dela reprezentațiile atât de iubite ale „Prostului” pe scena Teatrului Național din Capitală.

Ludovic Fulda, a cărui aniversare desigur nu îngăduie aprecierea definitivă a operii lui, ci mai curând o scurtă privire a activității lui literare, a fost uneori învinovățit în Germania că e un autor care-și îndreaptă prea mult activitatea în genul iubit de public, și că este cel mai bun cunoscător al „modelor” literare. Dreptatea acestei imputări nu se poate desigur tăgădui, întrucât cercetarea instinctului masselor nu trebue să fie grija de frunte a scriitorilor.—Totuși, în galeria dramaturgilor germani contemporani, Fulda și-a dobândit un loc de frunte.

După chip, Ludovic Fulda ne amintește pe Henric Heine, înainte ca tristele experiențe lăuntrice și din afară să-i fi înăsprit trăsăturile și să-i fi transformat zâmbetul într'un rânjet mefistofelic.

Tot de Heine ne aduce aminte și desvoltarea literară și artistică a lui Fulda, ca, de pildă, cunoașterea perfectă a mai multor limbi și opere străine, cunoașterea care l'a ridicat la rangul de trimis acreditat al lumii germane la tronul literaturii universale...

Pe Molière, Beaumarchais și Goldoni — să nu-l uităm nici pe prea modernul Edmond Rostand — Fulda, grație congenialității sale, i-a ridicat în patria sa alături de clasicii germani.

În operele sale Fulda aduce un interes și o pricepere vie a problemelor sociale, după cum n'a ezitat nici odată să intre în arena luptelor literare; dovadă e piesa sa «Paradisul pierdut», cu subiect din lumea grevelor muncitorești.

În genere, autorul „Prostul”-ui e un satiric în adevăratul înțeles al cuvântului, a cărui armă de luptă n'a fost nici odată sabia sau bâta, ci spada și fleureta, pe care el a știut să le mânuiască cu destulă măiestrie.—R. Pop.

AFACEREA „COBZARUL”. — D-l Victor Eftimiu e dintre autorii care nu există de cât atâta timp cât se vorbește limbut despre ei. Dintr'un foarte firesc instinct de conservare pentru reputația d-sale, D-sa s'a gândit să-și schimbe pe timpul acestei veri titlul vremelnic de autor jucat la Teatrul Național, cu cel tot așa de vremelnic de director de vară la *Comoedia*. Și reclama a putut astfel începe din nou.

Grav însă e altceva: La Paris, știe toată lumea, s'a jucat o piesă a Domnișoarei *Elena Văcărescu*: „Cobzarul”, iar presa străină și românească a vorbit mult despre succesul ei.—

D-l Victor Eftimiu, așadar, a dat repede spre confecționare—fără nici o autorizare—traducerea piesei D-rei Văcărescu. S'a „tradus” piesa cât mai repede și cât mai comod față de resursele teatrului și de capacitatea directorului lui. S'a reprezentat așa dar, spectatorilor naivi, un fals *Cobzar*, dat — cu litere cât mai mari pe afiș — ca fiind cel reprezentat cu atâta vâlvă pe scena Operii Mari din Paris.

D-ra Văcărescu nu s'a învoit însă să servească drept pistolaș de alai d-lui Eftimiu, și a adresat ziarelor următoarea scrisoare:

«Vă cer să interveniți din răspuțeri și să spuneți tuturor celor din țară cât am fost de indignată și de mâhnită, aflând de îndrăzneala neauzită a Teatrului Comoedia, care a reprezentat o versiune a «Cobzarului» în disprețul tuturor drepturilor literare și respectului ce se cuvine unei femei care a făcut ceva pentru țara ei.

Fără să mă previe, nu cu o scrisoare, dar măcar cu o telegramă, d. Victor Eftimiu s'a folosit în mod rușinos de numele meu, punându-l fără voie pe afiș și denaturând o operă care nu-mi aparține decât pe jumătate și pe care visam să o reprezint în fața scumpilor mei compatrioți cu o grijă

demnă și de dânsii și de dragostea cu care întâia scenă din lume, Opera Mare din Paris, a montat în fața publicului d'acii întâia operă românească.

Vă rog să arătați surpriza mea dureroasă față de asemenea proceduri și să luați toate măsurile în numele meu pentru ca scandalul să înceteze. Societatea autorilor dramatici, care se ocupă de afacerile noastre și Casa de editură, proprietara livrării, au și făcut actele de darea în judecată a d-lui Eftimiu & Co. și îi vor face să plătească scump odioasa lor șarlatanie.

Vă rog să repetați încă odată că până azi, când ne au sosit ziarele din țară, n'am știut nimic de procedurile d-lui Eftimiu și că nu găsesc destule cuvinte ca să arăt toată mîcimea unor asemenea proceduri.

Mi-am închipuit întoldeauna că meritam ceva mai mult dela compatrioții mei.

La aceste, d. «Director» Eftimiu a răspuns pe un ton foarte «bucureștean», că «Slava Domnului, nu m'am priocopsit exploatând piesa *Cobzarul*» și că „nu pentru speculă rușinoasă am jucat *Cobzarul*, ci ca un omagiu adus scriitoarei”, și mai ales pentru „frumusețea versurilor traducătorului care este adevăratul autor jucat la *Comoedia*» și a cărui autorizație (?) o are... D-l «Director» îndreaptă în cele din urmă pe d-ra Văcărescu să se adreseze nu justiției, ci... „Societății Scriitorilor Români”!

Chestia prezintă, cum vedem, două fețe: una materială, pe care o va rezolva justiția, și alta morală. De aceasta din urmă presa e datoare să se ocupe. E drept că, până acum era în tradiția românească să te servești de numele altuia tot așa de ușor cum ai fi falsificat pe o poliță o iscălitură.— D-șoara Văcărescu a făcut însă un început bun și acest început poate fi prilejul ca să fie izgoniți odată «negustorii din templu». — d.

P. S.— În ultimul moment, traducătorul piesei, d. Dumitru Nanu, apără pe d. Eftimiu explicând în ziare că ceea ce s'a reprezentat la *Comoedia* sub titlul *Cobzarul*, e de fapt o altă lucrare a D-rei Văcărescu *Stana*, încredințată d-sale acum 22 ani. Apărarea d-lui Nanu complică cum vedem afacerea.

Nu e vorba de o traducere falsificatorie și o reprezentare neautorizată—ci e vorba de o înșelare în toată puterea cuvântului a bunei credințe a publicului. D l D. Nanu are deci de ce să laude „curajul” și „generoasele eforturi” ale d-lui Victor Eftimiu.

REVISTA REVISTELOR

REVISTA GENERALĂ A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI pe lunile Iunie și Iulie, cuprinde un articol al d-lui *Spiru Haret*: *Invățătoria și Politică*. Tema articolului a fost și altădată tratată de toți partizanii activității extra-școlare a învățătorilor. D. Haret nu spune ceva nou, ci repetă lucrurile susținute de D-sa în toate broșurile și discursurile.

Învățătorii au datoria de a lumina pe consătenii lor, formându-le educația politică, oprind lățirea ideilor false asupra drepturilor și datorțiilor cetățenești. Dar acest rol al învățătorilor trebuie să le dea cel puțin dreptul de eligibilitate în parlament, ca țărani, dacă nu altfel. Aceasta trebuie să împrăști teama, că colegiile țărănești ar cădea sub dependența învățătorilor, căci, zice autorul, această dependență ar fi ceva natural și cinstit și apoi ar scădea, pe măsură ce masele rurale se vor cultiva.—

În același număr, d. *G. G. Antonescu* rezumază *Principiile pedagogice ale lui Rousseau*: 1) respectarea dreptului naturii contra atacurilor venite din afară; 2) respectarea individualității, căci dacă trebuie să urmăim natura, cum aceasta n'a făcut pe toți oamenii la fel, trebuie ținute în seamă diferențele individuale; 3) educația să aibă în vedere pe om în întregime, cu toate însușirile și necesitățile sale naturale.—

Revista cuprinde o largă cronică școlară și pedagogică în curent cu scrierile și faptele de pretutindeni.

Asupra ultimului volum al d-lui *Brătescu-Voinești*: *Intuierie și lumină, VIAȚA NOUĂ*, organul Românilor simboțiști, scrie următoarele rânduri pe cari le reproducem pentru justetea observațiilor:

«De câtăva vreme prosa românească oferă aceste două aspecte: pe deoparte, reproduceri stereotipe de fapte diverse, scene grotești dela barierele sau dincolo de barierele orașelor, fabule și glume de cafea și trotuar; pe de alta, încercări de talent de a apropia prosa de preocupările înalte, de ideatie și perfecție formală, ale poeziei de azi, de a reda cu ajutorul bogatelor mijloace ale culturile moderne, și prin mijlocirea simbolului, stări ale sufletului contemporan și sintese ale vieții. Intre aceste două aspecte al prosei de azi se interpune prosa D-lui Brătescu-Voinești; volumul de nuvele pe care-l publică acum, ne învederează aceleași note ale sufletului său: duioșia și hazul. Din aceste note, împletite de multe ori cu o plăcută și firească potrivire, D. Brătescu-Voinești scoate efectele cele mai multe și bogate; volumul întreg, aproape, nu caută par'că decât să-ți provoace un răs natural și plâns discret.

Însă, oricât de natural ar fi răsul și oricât de plăcută duioșia acestor glume și scene fără însemnătate din viața oricărui, un adevărat talent nu se mulțumește cu atât; D. Brătescu-Voinești nu s'a mulțumit nici d-sa; a simțit necesitatea unei pătrunderi deosebite și adânci a sufletului omenesc, unei interpretări superioare, filosofice, a lumii, și ne-a dat *Scrisorile lui Mișu Gerescu*—o isbită transiție spre roman—și *Niculăiță Minciună*, o încheagată nuvelă de 42 de pagini, care prin pătrunderea și minuțiositatea de analiză, prin lărga și simpatia înțelegere, prin sobrietatea și siguranța cu care ne înfățișează tot tragicul, poate fi comparată cu *Făclia de Paște* a lui Caragiale.

Mai relevăm din acest no. poezia frumoasă și de un nobil avânt a d-lui *Nicolae Solacolu*: *Aprindeți năvile în porturi*:

Când năvile vor sta în porturi, de valul mării putrezite,
 Și ancorate pe vecie în larguri vor privi mănuite,
 Când vântul cu-aripile 'ntinse din zări mai tare va bătea,
 Aprindeți năvile în portul din care nu vor mai pleca...
 Sânt vechi...
 Aprindeți-le dar să ardă și prora mândră ce-altădată
 Luptând cu marea răsvrătită v'a dus în țara adorată,
 În țara albă de lumină, de cânt, de vise și de soare
 În lumea gândurilor nouă ce-odată-au prins să vă 'nșioare,
 În țara care de departe v'a fost o țință până ieri
 Și care de-astăzi înainte vă e izvorul de dureri...
 Aprindeți năvile și'n flacări ce se vor îndolța spre cer
 Să piară 'ntreagă amintirea cu năvile ce 'n flacări pier...
 ...Și chiar de-ați ști că dorul mării vre-odată iar vă va cuprinde
 Când veți privi 'ntristați cum valul albastru 'n depărtări se întinde
 De-ați ști că aspră va fi viața din cheiul portului tăcut
 Aprindeți totuși orice navă ce rostul, de-astăzi, și-a pierdut.
 Și dacă astfel portul singur va rămânea trist și măhnit
 Când năvile vor fi ruină, iar cheiul mut și părăsit,
 Să nu vă pară totuși portul mormântul vostru 'ntunecat,
 Când mii și mii sunt țărmii mării spre care încă n'ați plecat...

Dl. I. Nisipeanu face psihologia vanității mondene și intelectuale în teatrul lui Molière, în acest no. ocupându-se de «Prețioasele ridicule» și «Femeile savante».

Dl. G. Țițeica traduce în *NATURA* discursul rostit de marele matematician și filosof Poincaré, la serbătorirea lui *Flammarion*, care a împlinit de curând 70 de ani de viață și 25 de activitate științifică.

Ne-a fost dat s'avem—a zis Poincaré un poet care a avut darul să prindă în scris tainele cerului, să le facă cunoscute și iubite de cei care nu le cunoșteau sau de cei care nu știau să le pătrundă; acest poet e *Camille Flammarion*.

El cântă, și singurătățile cerului se însuflețesc; stelele nu mai sunt puncte matematice care verifică fără știrea lor ecuațiuni diferențiale, ci sunt lumi împodobite în culori atrăgătoare, unde e mișcare, viață și dragoste. Intinderea fără sfârșit a spațiului nu mai e o monotonie măreață și împunătoare, ci e o felurime bogată și neașteptată unde fiecare pas ne aduce o surprindere nouă...

«De sigur, aceste minuni nu sunt create de poet, nici nu le-a văzut el cel dintâiu, dar el nu le uită nici odată și nu ne dă răgaz să le uităm nici noi. Și pe dată poetul devine apostol; glasul lui puternic mișcă mulțimea și o scutură din nepăsare. El a silit să se îndrepteze spre cer mulți ochi care nu priviseră decât pământul.»

Dl. Victor Anastasiu scrie despre *sfârșitul lumii*, care dacă științificește nu se poate admite că va veni prin foc, prin potoape sau prin ghețari,—va veni poate prin puterea electrochimică :

«Să ne închipuim că împrejurul pământului să deslănțu-este o furtună electrică extraordinară. Fulgere, tunete, descărcări electrice de toate felurile; scântei de sute de metri, etc

„Înainte de a ne da cont de frumusețea fenomenului, tot oxigenul din aer se va fi combinat cu azotul. O ploaie de acid azotic va cădea peste tot pământul, care se va încreți, usca și arde; plante și animale vor fi în întregime distruse.

După acest dezastru general, va mai fi rămas puțin gaz, însă acesta va fi nerespirabil: Care? Azot!—va răspunde ultimul chimist dându-și ultima suflare.»

Dl. Inginer I. Sfințescu continuă studiul său priceput și de folos, de gospodărie municipală: *Cum doresc să-mi văd orașul*. Il recomandăm edililor orașelor noastre.

MEMENTO

Ca în toți anii, dela acest no revista noastră își ia obișnuita vacanță de vară. Numărul viitor, de după vacanță, va apărea data de 19 August.

Cine ar crede că fierul, cel mai întrebuițat și ieftin dintre metale, este în același timp și cel mai scump. Astfel, pe când un chilogram de fier brut costă cam 0,06 lei, un chilogram de oțel din care se fac cele mai fine arcuri de ceasornici poate să ajungă până la 21000 lei. Așa dar fierul poate să se facă de vre-o 6 ori mai scump decât aurul, și această înobilare nu se face decât prin muncă. Iată dar că munca înobiliză și fierul, nu numai pe om („*Natura*“)

D-na Rachilde a publicat un nou roman, intitulat „*Son printemps*”, în care descrie în mod captivant viața unei Ofelii moderne, și pe care presa franceză îl salută în unanimitate ca pe un adevărat eveniment literar.

„Invadarea carierei pedagogice de către femei a ajuns așa de mare în Statele-Unite, încât mulți își pun întrebarea, cu oarecare neliniște, dacă nu cumva se apropie ziua când femeile vor expulza complet din învățământ pe bărbați. Această neliniște și-o exprimă d-l Bardeen în *Educational Review*, cu oare care humo: plin însă de tristețe: După ce demonstrează influența nefastă a fetei bătrâne, desguștată și de ea însăși și de viață, în timp ce în tinerețe fusese o excelentă educatoare, d-l Bardeen stabilește și necesitatea absolută pentru o țară de a recurge adesea la pedagogi bărbați“ . . . (*Rev. gen a Invăț*)

Un doctor din Huși, membru al partidului liberal, declară în „*Evenimentul*” din Iași că nu poate face parte din „Cercul de studii al partidului liberal” pe motiv că „ce carte putem învăța dela acel cerc care ne spune că . . . satul Stăniilești este locul unde Petru cel Mare s'a bătut cu Turcii, cu ocazia răpirii Basarabiei la 1812 !!!“

Apa înghețată în conducte se poate desgheța prin ajutorul electricității. Niște experiențe făcute în Martie la New-York, au arătat cum acțiunea prelungită a unui curent de 1800 amperi, a desghețat o conductă cu apă de 15 cm.

A apărut primul volum din descrierea vieții filosofului Nietzsche: *Der junge Nietzsche* și e făcută de sora filosofului, care a stat alături de acesta în tot acest timp, a asistat la deșteptarea geniului său literar, a lucrat împreună cu el la ardelele lui preocupări de filolog, a fost confidenta entuziasmului sau vagnerian și a primelor sale desiluzii despre arta maestrului dela Bayreuth.

Descrierea merge până la reprezentarea „Inelului Nibelungilor” la Bayreuth, care apare ca cea mai mare criză în cugetarea lui Nietzsche. Cartea a apărut în edit. Alfred Kroener, Leipzig, și costă 4 mărci.

A apărut în franțuzește tratatul de *Psihologie* al lui *Ebinghaus* (Alcan-Paris), E o lucrare făcută cu imparțialitate, inteligență și fără pedanterie. E unul din cele mai folositoare lucrări asupra principalelor probleme al psihologiei.

In editura Hachette a început să apară o nouă colecțiune istorică *L'Histoire par les Contemporains*, care furnizează în chip practic și direct documente și însemnări critice, bibliografice, istorice, necesare înțelegerei trecutului. Până acum au apărut 3 volume: *Mișcarea romantică, Socialismul francez dela 1789—1848 și Răsboaiele Revoluționale*. Autorii sunt specialiști cunoscuți, iar volumele întovărășite de ilustrații documentare costă câte 2 lei.

Pictorii ruși, cari sunt destul de cunoscuți și apreciați pela expozițiile artistice pariziene, au deschis totuși o expoziție a lor în Paris.

Cele două bucăți din acest n-o ale d-lui *Adrian Maniu*, fac parte din volumul *Figurile de ceară* ce va apare în toamnă

Jean Melia, care a mai dat asupra lui *Stendhal* două volume foarte apreciate: *La vie amoureuse de Stendhal* și *Les Idées de Stendhal*, publică astăzi un al treilea volum: *Stendhal și comentarii lui* (edit. Mercure d: France, 3.50). E o privire peste tot ce s'a scris asupra operii lui Beyle, păreri cele mai diverse ce s'au emis asupra persoanei și operei lui. E, cu un cuvânt, un document excelent asupra acestui scriitor unic, profund și fermecător în același timp, îndrăzneț și cu simțire, care va trăi ca și operele sale nemuritoare *Le Rouge et le Noir, La Chartreuse de Parme, Souvenirs d'Egotisme*, etc.

Tot mai există nedumeriri cu privire la moartea lui *Oscar Wilde*. Se știe că mulți îl cred încă viu și că moartea lui n'a fost decât un simulacru pentru ca prietenii să poată salva de privirile lumii, viața lamentabilă din ultimul timp a marelui poet și estet. În „*Le Temps*” de acum câțva timp, se aduc însă mărturii noi asupra autenticului și tragicului sfârșit al scriitorului englez.

Ultimul no. din marea revistă pariziană *Mercure de France*, se ocupă la rubrica *Lettres Roumaines*, pe care o semnează d. Marcel Montandon, de centenarul răpirii Basarabiei și de cele ce s'au scris prin volume și reviste românești asupra acestui eveniment. „Centenar de doliu pentru România. Centenar fără glorie pentru Rusia,” — așa începe cronică d-lui Montandon.

In „*Medical Record*”, D-rul William Anderson, director al „*Yale University Gymnasium*” studiază longevitatea la atleți după statistici de 50 de ani. Cea mai mare parte din atleți mor de tulburări pulmonare, dar nu într-o măsură mai mare ca ceilalți muritori. În genere însă, e dovedit că sporturile atletice nu prelungesc viața.

MINISTERUL FINANTELOR

DIRECȚIUNEA CONTABILITĂȚII GENERALE A
STATULUI ȘI A DATORIEI PUBLICE

DATORIA PUBLICĂ

PUBLICAȚIUNE

No. 52533 din 22 Iunie 1912

A 20-a tragere la sorți a titlurilor de rentă 4% amortibilă din 1898, împrumutul de 180.000.000 lei, se va efectua în ziua de 19 Iulie/1 August 1912, ora 10 dimineața, în sala specială a Ministerului Finanțelor, conform dispozițiilor stabilite prin regulamentul publicat în Monitorul Oficial No. 245 din 7 Februarie 1906.

La această tragere se vor amortiza titluri în valoare nominală de 629.000 lei, în proporția următoare:

22 titluri a 5.000 lei	110.000 lei
75 » » 2.500 »	187.500 »
188 » » 1.000 »	188.000 »
287 » » 500 »	143.500 »
572 titluri pentru o valoare nominală de:	629.000 lei

Publicul este rugat a asista la tragere.

MINISTERUL FINANTELOR

DIRECȚIUNEA CONTABILITĂȚII GENERALE A
STATULUI ȘI A DATORIEI PUBLICE

DATORIA PUBLICĂ

PUBLICAȚIUNE

No. 52532 din 22 Iunie 1912

A 32-a tragere la sorți a titlurilor de rentă 4% amortibilă din 1896 împrumutul de 90.000.000 lei, se va efectua în ziua de 19 Iulie/1 August 1912, ora 10 dimineața, în sala specială a Ministerului Finanțelor, conform dispozițiilor stabilite prin regulamentul publicat în Monitorul Oficial No. 245 din 7 Februarie 1906.

La această tragere se vor amortiza titluri în valoare nominală de 705.500 lei, în proporția următoare:

35 titluri à 5.000 lei	175.000 lei
84 » » 2.500 »	210.000 »
214 » » 1.000 »	214.000 »
213 « « 1.000 «	106.500 «
546 titluri pentru o valoare nom. de:	705.500 lei

Publicul este rugat a asista la tragere.

BANCA COMERCIALA DIN TURNU SEVERIN

CAPITAL 1.000.000 LEI :: REZERVE 220.000 LEI

Mișcarea generală a afacerilor pe 1910, lei 63 milioane

Face următoarele operațiuni:

PRIMEȘTE ORICE SUME LA ECONOMIE

Sumele pot fi retrase în total sau în parte
Dobânda se poate ridica și fără capital din 3 în 3 luni
Dobânzile se trec la capete la sfârșitul fiecărui an

IMPRUMUTĂ PE POLIȚE

Imprumută pe Bonuri,

Mandate de ale Statului, Județului și Comunei

Plătește și scontează cupoane și bonuri eșite la sorți

Casă de schimb :: Incasări de polițe

Avansuri în cont curent pe gaj de cereale
:: Face plăți în țară și străinătate ::

Emitte scrisori de credit asupra piețelor importante
din Europa.

Președinte, T. COSTESCU

Director, I. GIURESCU

SANATORIUL Dr. GEROTA

OPERAȚIUNI ȘI FACERI

BUCUREȘTI, BULEVARDUL FERDINAND No. 48

TELEFON 1/44

Cel mai mare și mai complet
Sanatoriu de Chirurgie din țară

Special construit pentru boalele **CHIRURGICALE.****GENITO-URINARE,**:: **BOALE DE FEMEI, FACERI ȘI VENERIENE ::**

Cu 2 săli de operație,

2 săli de pansamente,

Razele Röntgen

și toate aparatele și instrumentele necesare operațiilor generale și speciale.

Tratamentul sifilisului prin injecțiuni intravenoase
u medicamentul **ERLICH (606)**

MINISTERUL AGRICULTUREI

ȘI AL

DOMENIILOR STATULUI

DIRECȚIA PROPRIETĂȚII ȘI A EXPLOATĂREI
MOȘILOR

PUBLICAȚIUNE

În ziua de 20 Septembrie a. c., ora 10 dimineața, se va ține în localul Ministerului, Bulevardul Carol No. 10, licitațiune orală pentru vânzarea terenului în suprafață de 1837 m. și a imobilului aflat pe el, proprietate a Statului situat în Capitală, Calea Victoriei colț cu Strada Doamnei.

680 m. din suprafața totală a terenului sunt ocupați de imobil, iar restul de 1156 m. este teren liber.

Imobilul are parter, etaj și mansardă.

În parter sunt două intrări și 11 camere din care 6 sunt prăvălii. În etaj sunt 18 camere din cari 2 sunt băi, iar în mansardă sunt 8 camere.

Garanția este de lei 76.000 iar concurența va începe dela suma de lei 1.435.720.

Se găsește de vânzare
la administrația revistei

THOMAS CARLYLE

DE

C. ANTONIADE

DOCTOR ÎN FILOSOFIE

A DOUA EDITIONE

Cu un portret al lui CARLYLE după WHISTLER

PREȚUL: 3 LEI

În provincie se adaugă 45 bani,
costul transportului recomandat.NOUA, INGENIOASA
MAȘINĂ DE SCRIS

„ADLER”

TOATE LITERILE SE POT SCHIMBA
LA MOMENT CU ALTELE SCRIND
RUSEȘTE, GRECEȘTE, Etc.

Cea mai trainică mașină de scris este „ADLER”, fiind construită cât se poate de simplă, neavând decât 400 de piese pe lângă celelalte mașini oarbe ce au peste 2000 de bucățele, de aceea în totdeauna se află aceste mașini la reparat, având prea multe piese.

Mașina de scris „ADLER” are scrisul imediat și continuu vizibil (nu scriere oarbă). „ADLER” are numai 30 de clape cu 90 de litere; deci 6—8 litere mai mult decât mașinile oarbe.

20 copii direct se obține cu mașina „ADLER”. Se poate scrie în mai multe culori; cea mai practică pentru circulări cu hârtie oară.

Numai 30 de clape, dar cari dau peste 90 de litere, țifre și semne, etc.

Cu 6—8 litere mai mult decât la mașinile de scris oarbe (Machines cachées)

Fac și orice schimb cu mașini de scris uzate contra noilor mașini de scris „ADLER”

Am luat în schimb peste 40 mașini de scris sistem vechi și uzate Remington, Fay-Sholes, Smith-Premier, Yost No. 4, Yost No. 10, Hammond, Nort's, Empire, Chicago, Gladstone, Blickensderfer, Ideal, International, Oliver, Stowes, etc.

INVĂȚĂTURA MAȘINEI

— GRATIS —

Tot felul de accesorii pentru orice mașină de scris la:

I. B. ANTONESCU

Telefon No. 8/51

Șoseaua Basarab, 250 (Piața Victoriei) :: BUCUREȘTI :: Șoseaua Basarab, 250 (Piața Victoriei)